

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

ƏMƏK BAZARI BÜLLETENİ №3

Məktəb şagirdləri arasında
peşə və ixtisas seçimi

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Mündəricat

ƏMƏK BAZARI BÜLLETENİ №3

Mündəricat

Açıqlama	04
Giriş	06
Metodologiya	08
Nəticələr	11
Demografik nəticələr	12
Ümumi nəticələr	13
Peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi	20
Məlumatlılıq səviyyəsinin ixtisas seçiminə köməklik edən şəxslər üzrə dəyişimi	28
Məlumatlılıq səviyyəsinin digər meyarlar üzrə dəyişimi	33
Respondentlərin ixtisas və universitet seçimləri	42
Respondentlərin peşə təhsili ilə bağlı düşüncələri	50
Yekun nəticələr	54
Əsas faktlar	57
Təvsiyələr	60

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Açıqlama

ƏMƏK BAZARI BÜLLETENİ №3

Açıqlama

Bu bülleten **Dövlət Məşğulluq Agentliyinin Mərkəzi Karyera filialı** tərəfindən hazırlanmışdır. Əldə edilən nəticələr respondentlər arasında keçirilən sorğunun **birbaşa və müdaxilə edilməmiş** nəticələridir. Bülleten, 7-11-ci sinif məktəb şagirdlərinin peşə və ixtisas seçimi haqqında məlumatlılıq səviyyəsini, eyni zamanda araşdırma zamanı üzə çıxmış digər əlaqəli məlumatları özündə ehtiva edir. Bülletenin nəticələri hər hansı bir həvəsləndirmə və ya həvəsdən salma məqsədi daşımır.

Bülletendəki məlumatların digər şəxs və qurumlar tərəfindən istifadəsi zamanı heç bir hissəsinin dəyişdirilməməsi və bülleteni mənbə kimi istifadə edərkən birbaşa bülletenin özünə istinad edilməsi vacibdir və istifadəçi tərəflərdən qeyd edilənlərə riayət olunması xahiş edilir.

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Giriş

Giriş

Texnoloji inkişafın bu qədər sürətli olduğu və əmək bazarının sürətlə dəyişdiyi bir dövrdə gənclərin peşə və ixtisas seçimlərini düzgün etməsi olduqca əhəmiyyətli mövzudur. Bu seçim sadəcə onların həyat yolunu deyil, eyni zamanda ölkəmizin iqtisadi mənzərəsini və işçi qüvvəsinin düzgün formalaşmasını da təyin edir. Bu bülleten **7-11-ci sinif şagirdləri arasında onların gələcək peşə və ixtisas seçimləri haqqında məlumat toplanması** məqsədilə hazırlanmışdır. Nəticələrə əsasən qeyd olunan peşə və ixtisas seçimləri, onlara təsir edən şəxs və digər faktorlar, eyni zamanda məlumatlılıq səviyyəsi kimi məqamlar əsasında əmək bazarının tələblərini, tələb olunan bacarıqlarla bağlı yarana biləcək boşluqları və sorğunun hədəf qrupunun əmək bazarına giriş edəcəyi dövrdə Azərbaycanın əmək bazarının ehtimal edilən mənzərəsini formalaşdırmağa çalışacağıq. Bülletəndə qeyd olunan məlumatlar əmək bazarı ilə bağlı dövlət, orta və ali təhsil müəssisələri, işəgötürənlər və digər maraqlı tərəflər üçün bir resurs kimi istifadə oluna bilər.

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Metodologiya

ƏMƏK BAZARI BÜLLETENİ №3

Metodologiya

Bülleten məktəb şagirdləri arasında peşə və ixtisas seçimi haqqında keçirilən sorğunun nəticələri əsasında hazırlanmışdır. Sorğu Dövlət Məşğulluq Agentliyinin Mərkəzi Karyera filialı tərəfindən həyata keçirilən “İxtisas bələdçisi” layihəsi çərçivəsində həyata keçirilmiş və şagirdlər tərəfindən seminardan öncə doldurulmuşdur. Azərbaycanın **13 iqtisadi regionunda 61 rayonda**, hər rayonda rayon mərkəzi və kənd məktəblərində təhsil alan 7-11-ci sinif şagirdləri **sorğunun əsas hədəf kütləsidir**. Ümumi olaraq şagirdlər tərəfindən doldurulan və dəyərləndirməyə uyğun **8709 sorğu nəticəsi** əldə olunmuşdur.

Sorğu 16 sualdan ibarətdir və şagirdlərin demoqrafik göstəriciləri, öncəlik verdiyi seçimlər, seçimə təsir edən faktorlar, gözləntilər və gələcək planlarla bağlı hissələri əhatə edir.

Şəkillər "İxtisas Bələdçisi" layihəsində sorğu zamanı çəkilmişdir.

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Nəticələr

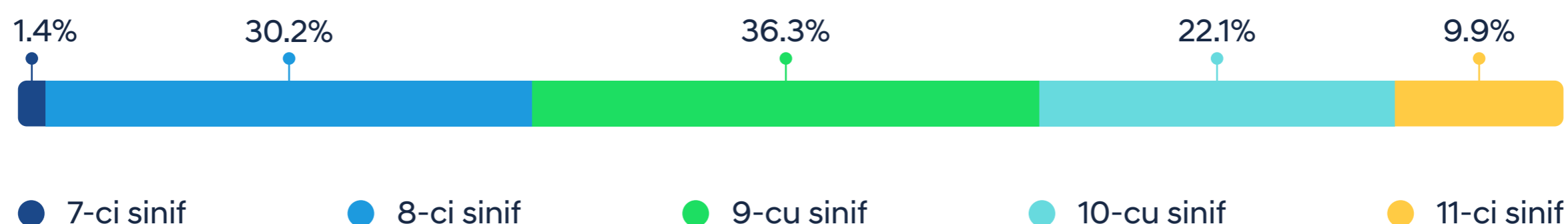
ƏMƏK BAZARI BÜLLETENİ №3

Nəticələr

Demoqrafik nəticələr

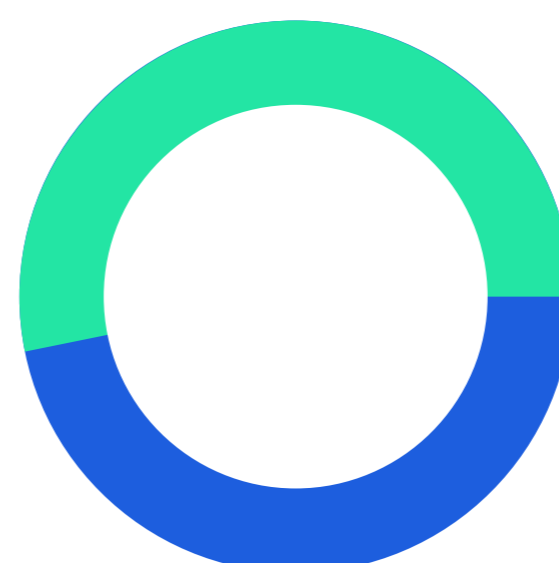
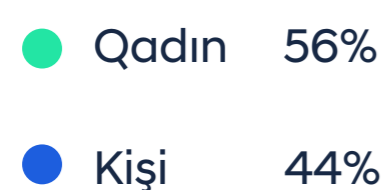
Peşəyönümü məsləhət xidmətinin verilməsinin beynəlxalq yanaşma üzrə minimum yaş meyarını nəzərə alaraq sorğuda iştirak edən şagirdlərin ən az 7-ci sinifdə təhsil almaları nəzərdə tutulmuşdur. Bununla bağlı sorğuda iştirak etmiş şagirdlərin siniflər üzrə bölgüsü **Qrafik 1**-də əks edilmişdir. Sorğu iştirakçılarının böyük əksəriyyətini 8-9-10-cu sinif şagirdləri formalaşdırmışdır. Sorğu iştirakçılarının cins üzrə bölgüsü **Qrafik 2**-də göstərilmişdir. Qrafikə əsasən, respondentlərin **56%-ni qadınlar, 44%-ni isə kişilər** formalaşdırmışdır.

Sinif bölgüsü

Qrafik 1. Respondentlərin siniflər üzrə bölgüsü

Cins bölgüsü

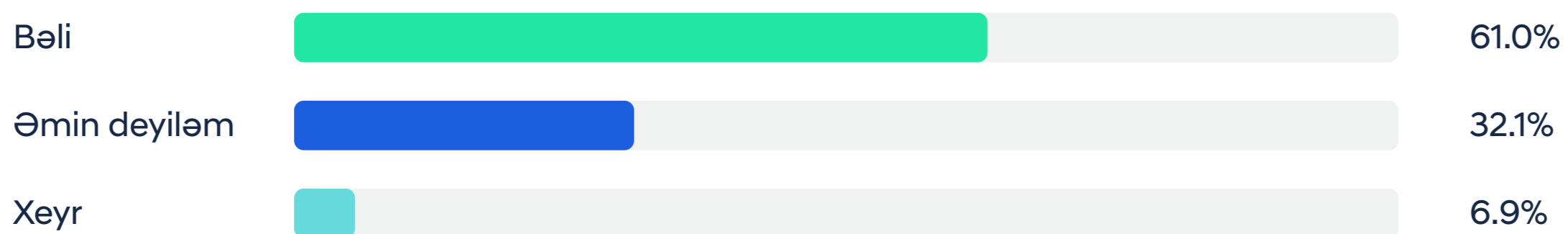
Qrafik 2. Respondentlərin cins üzrə bölgüsü

Ümumi nəticələr

Sorğuda iştirak edən şagirdlərin böyük bir hissəsi artıq ixtisas seçimi etdiklərini bildirsələr də, nəticələr göstərir ki, **respondentlərin 39%-i ya ixtisas seçimi etməyib ya da seçdikləri ixtisasdan əmin deyil**. Bu, şagirdlərin ixtisas seçimi prosesində qarşılaşdıqları çətinliklərin və qeyri-müəyyənliklərin ciddi bir məsələ olduğunu ortaya çıxarır. Belə hallarda **peşəyönümü məsləhət xidmətlərinin rolu** xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir, çünki bu xidmətlər vasitəsilə şagirdlər öz maraq və qabiliyyətlərinə uyğun qərarlar qəbul edə bilirlər.

Respondentlərin əhəmiyyətli faizinin ixtisas seçimi ilə bağlı qeyri-müəyyənlik yaşadığını bildirməsi təhsil və karyera planlamasında əlavə dəstəyin zəruriliyinin göstəricisidir. Bu, həmçinin **məktəb rəhbərliyinə və valideynlərə** də məsələni daha ciddi şəkildə nəzərdən keçirməyi və şagirdlərin gələcək karyera planlamasında əlavə resurslarla təmin olunmasının vacibliyini önə çıxarır. Nəticədə bu rəqəmlər ixtisas seçimi mərhələsində dəstəyin və peşəyönümü məsləhət xidmətinin daha da gücləndirilməsinə və əhatə dairəsinin artırılmasına ehtiyac olduğunu göstərir.

İxtisas seçimi etmisinizmi?

Qrafik 3. Respondentlərin ixtisas seçimi bölgüsü

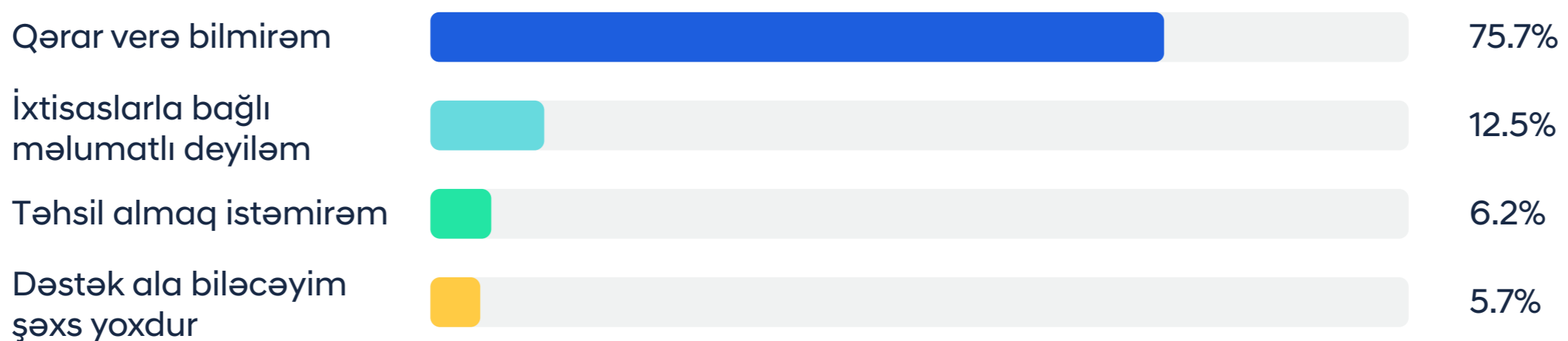
Sorğuda, həmçinin ixtisasını seçə bilməyən və ya seçimindən əmin olmayan respondentlərdən bu qeyri-müəyyənliyin səbəbləri də soruşulmuşdur. Cavabların təhlili göstərir ki, ixtisas seçimini edə bilməyən şəxslərin **75%-i** əsas səbəb olaraq qərar verə bilmədiklərini göstəriblər. Həmçinin nəticələrə əsasən, respondentlərin **12%-i** ixtisaslarla bağlı yetərinə məlumatlı olmadığını bildirib. Bu vəziyyət şagirdlərin gələcək

karyeraları ilə bağlı aydın bir istiqamət müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkdiklərini göstərir. Belə bir nəticə şagirdlər arasında özünütanıma və əmək bazarındaki ixtisaslarla bağlı məlumatlandırmanın vacibliyini önə çıxarır. Şagirdlərin fərqli peşə sahələri, onların tələbləri və gələcək perspektivləri haqqında məlumatlı olmaları, düzgün qərar vermələrinə kömək edə bilər. Məktəblərdə **peşəyönümü məsləhət xidmətlərinin yaxşılaşdırılması** bu cür qeyri-müəyyənliklərin qarşısını almağa kömək edə bilər. Əlavə olaraq, bu istiqamətdə seminarlar, məlumatlandırıcı görüşlər və fərqli peşə sahələrindən mütəxəssislərin iştirakı ilə tədbirlər təşkil etmək faydalı ola bilər.

Digər maraqlı nəticə isə respondentlərin **6%**-nin təhsil almaq istəmədiklərini bildirməsidir. Bu faiz nisbətən kiçik olsa da, bunun səbəblərini araşdırmaq və bu vəziyyətin aradan qaldırılması üçün tədbirlər görmək mütləqdir. Bəlkə də, bu şagirdlər təhsil sistemindən və ya ixtisas seçimlərindən gözləntilərinə uyğun cavab ala bilmirlər. Alternativ təhsil yolları, texniki peşə məktəbləri və ya digər karyera yolları haqqında daha çox məlumat vermək bu cür düşüncəyə sahib olan şagirdlərin fikirlərini dəyişdirə bilər.

Nəhayət, respondentlərin **5%**-i ixtisas seçimi edə bilməmə səbəbi kimi dəstək ala biləcəyi bir şəxsin olmadığını bildirib. Bu, çox vacib bir məsələdir, çünki ixtisas seçimi kimi mühüm qərarlar verərkən şagirdlərə peşəyönümü məsləhəti və emosional dəstək təmin edilməlidir. Ailə üzvləri, müəllimlər və karyera məsləhətçiləri şagirdlərin yanında olmalı və onlara seçim prosesində yardım etməlidirlər. Bu şagirdlərin məsləhət və dəstəkdən məhrum olması onların karyera planlamasında daha böyük çətinliklərlə üzləşməsinə səbəb ola bilər.

İxtisas seçə bilməmə səbəbi

Digər tərəfdən ixtisasını seçmiş respondentlərə seçimlərini nəyə əsasən etdikləri soruşulduqda maraqlı nəticələr əldə edilmişdir. Respondentlərin **31.59%**-i ixtisaslarını həmin ixtisasın onlara maraqlı olduğunu düşündükləri üçün seçdiklərini bildiriblər. Bu, gənclərin öz **şəxsi maraq və meyllərinə əsaslanaraq** karyera yolu seçmələrinin vacibliyini göstərir. Marağın peşə seçimində əsas faktor olması, gələcəkdə həmin sahədə motivasiyanın və uğurun daha yüksək olmasına gətirib çıxara bilər. Şagirdlərin şəxsi maraqlarına əsaslanan seçimləri, onların gələcək təhsil və karyera yollarında daha məhsuldar olmasına imkan yaradır.

Bununla yanaşı, **28.33%** respondent ixtisasını **yaxşı pul qazanmaq** məqsədilə seçdiyini bildirir. Buradan o nəticəyə gəlirik ki, maliyyə perspektivləri gənclərin seçimlərində güclü bir motivasiya mənbəyidir. Cəmiyyətimizdə maddi rifahın əhəmiyyəti və gənclərin öz gələcək təminatını düşünməsi, onların gələcəkdə maddi baxımdan təhlükəsizlik əldə etmək arzularını ortaya çıxarır. Bununla belə, yalnız maliyyə aspektlərinə əsaslanaraq ixtisas seçiminin edilməsinin uzunmüddətli məmnuniyyətə gətirib çıxarıb-çıxarmayacağı sual altındadır, çünki belə seçimlər seçilən sahəyə olan marağın nəzərə alınmaması səbəbindən zamanla problemlərə gətirib çıxara bilər. Bir nüansı da qeyd etmək lazımdır ki, insanların adətən gələcək ixtisas və karyera seçimləri zamanı onların əsas ehtiyaclarının qarşılınması önəmlidir. Bu fikirləri Abraham Maslounun (Maslow) “Ehtiyaclar İyerarxiyası/Piramidası”-na əsaslanaraq söyləmək mümkündür. Maslounun fikirlərinə görə, iyerarxiyada alt pillələrdəki ehtiyaclar qarşılınmayana qədər insan daha yuxarı pillələrdə sadalanan qərarları vermək iqtidarında olmur. Şagirdlərin seçimlərinin olduğu yönü nəzərə alındıqda, əsas hədəfin onların bir növ gələcəkdə piramidanın ilk pilləsini təmin etməsi ilə əlaqəli olduğunu söyləmək mümkündür.

Respondentlərin **11.91%**-i məktəbdə yaxşı bildikləri fənlərə əsasən ixtisas seçdiklərini qeyd ediblər. Bu yanaşma, şagirdlərin öz **güclü tərəflərinə və bacarıqlarına güvəndiklərini göstərir**. Hər hansı bir sahədə akademik uğur, həmin sahəyə maraq və bacarıqla bağlı özünəinam hissi yaradır ki, bu da karyera seçimini yönləndirə bilər. Lakin bu yanaşma hər zaman şəxsi

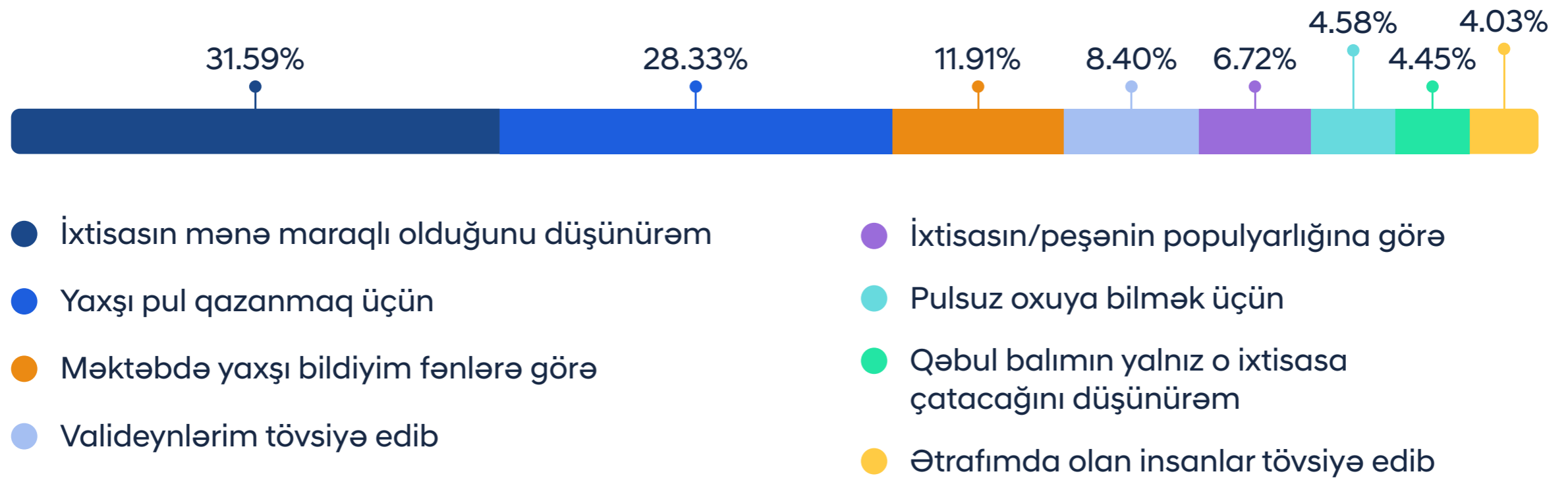
maraqla üst-üstə düşməyə bilər, bu səbəbdən də şagirdlərin öz akademik uğurlarını maraqları ilə balanslaşdırması vacibdir.

Bundan başqa, **6.72%** respondent ixtisası seçmə səbəbini həmin **peşənin populyarlığına əsaslandırır**. Müasir dövrdə bəzi peşələrin populyar olması gənclər arasında həmin sahələrə marağın artmasına səbəb olur. Bu, xüsusilə informasiya texnologiyaları (İT) və mühəndislik kimi sahələrdə özünü göstərir. Lakin populyarlığa əsaslanaraq ixtisas seçimi etmək risklidir, çünki müəyyən müddət ərzində həmin ixtisasa olan təklifin tələbi keçməsi və həmin peşə sahəsinin aktuallığını itirməsi mümkündür. Gənclərin seçimlərini yalnız trendlərə əsaslanmadan, həm də şəxsi maraqlarına və gələcək perspektivlərinə uyğunlaşdırmaları daha dayanıqlı nəticələr verə bilər.

Digər tərəfdən, **4.58%** respondent ixtisas seçimində əsas amil kimi **pulsuz təhsil almaq** imkanını göstərib. Bu vəziyyət, gənclərin maliyyə imkanlarını nəzərə alaraq qərar vermələrinin göstəricisidir. Təhsil haqqlarının kifayət qədər əlçatan olmaması, bəzi şagirdləri maddi baxımdan daha sərfəli olan ixtisasları seçməyə məcbur edə bilər. Bu, xüsusilə sosial-iqtisadi vəziyyəti aşağı olan ailələrdən olan gənclərin seçimlərinə təsir göstərir. Lakin bu yanaşma, gənclərin uzunmüddətli karyera məqsədlərini nəzərə almasını çətinləşdirir və onların potensialını tam şəkildə inkişaf etməsinə maneə ola bilər.

Nəhayət, respondentlərin **8.4%**-i valideynlərinin tövsiyəsi əsasında ixtisas seçdiklərini, **4.45%** respondent qəbul balının yalnız həmin ixtisasa çatacağını düşündüyü üçün bu seçimi etdiyini, **4.03%** isə ətrafdakı insanların tövsiyələrinə əsaslanaraq seçim etdiyini bildirib. Bu hallarda, ixtisas seçimi şagirdin şəxsi maraq və məqsədlərindən daha çox **xarici amillərin təsiri** altında formalaşır. Bu yanaşma gənclərin karyera seçimlərinin məhdudlaşdırıldığını və onların daha yaxşı seçimlər etmək üçün dəstəyə ehtiyac duyduğunu göstərir. Gənclər üçün fərqli seçim imkanlarının araşdırılması və onlara bu istiqamətdə dəstək verilməsi daha düzgün və məqsədyönlü qərarların qəbuluna gətirib çıxara bilər.

İxtisası seçmə səbəbi

Qrafik 5. Respondentlərin ixtisas seçimi səbəbləri bölgüsü

Şagirdlərdən ixtisas seçimi prosesində kimdən dəstək aldıklarını soruşmaqda məqsəd onların peşə və ixtisas seçimlərinə birbaşa və ya dolay yolla təsir edən şəxslərin öyrənilməsi olmuşdur. Bu sual üzrə respondentlərin **52.3%**-i seçim prosesində valideynlərindən dəstək alırlar. Bu, valideynlərin gənclərin karyera seçimlərində necə mühüm bir rol oynadıqlarını bir daha göstərir. Valideynlər adətən öz təcrübələrini əsas götürərək uşaqlarını da bu istiqamətdə yönləndirməyə çalışırlar. Lakin bu proses ərzində abituriyentlərin də **bacarıq, arzu və maraqları da nəzərə alınmalıdır**, əks halda bu cür dəstək mexanizmi abituriyentlər üçün **dəstəkdən çox problemə çevrilə bilər**. Qeyd etməkdə fayda var ki, valideynlər tərəfindən bütün nüanslar nəzərə alınaraq göstərilən dəstək mexanizmi çox uğurlu nəticələrə gətirib çıxara bilər.

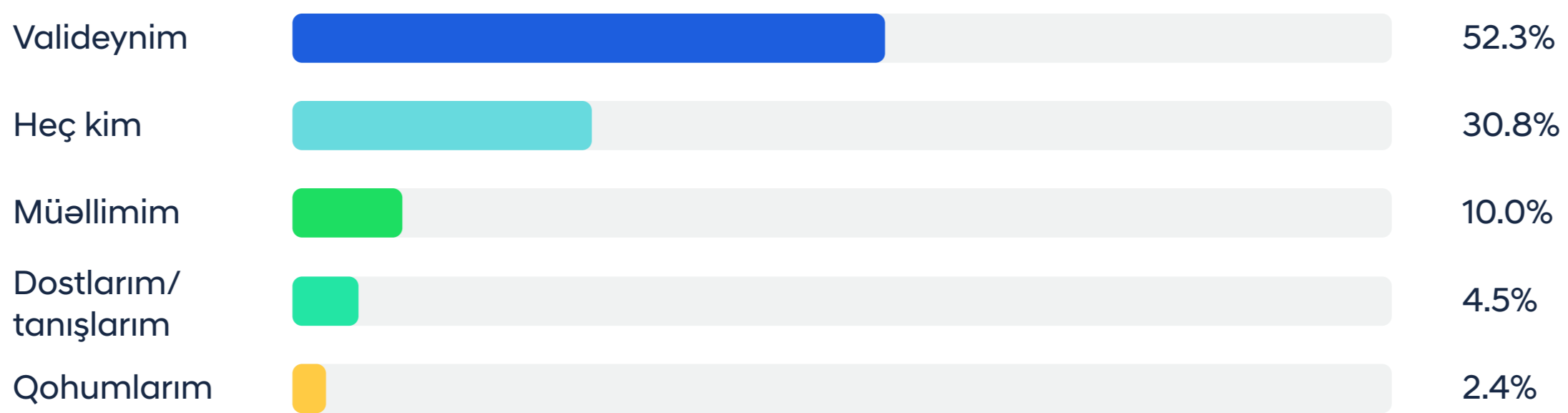
Respondentlərin **30.8%**-i ixtisas seçimində **heç kimdən dəstək almadıqlarını bildiriblər**. Bu, iki ehtimaldan birinin varlığını göstərir: ya şagirdlər öz qərarlarını təkbaşına verə bilər, ya da onların dəstək ala biləcəyi heç kim yoxdur. Lakin araşdırmalar göstərir ki, **peşəyönümü məsləhətindən daha erkən yararlanma bilmək** sosial-iqtisadi vəziyyətindən asılı olmayaraq şagirdlərə müsbət şəkildə təsir edir.¹ Yəni bu şəxslərin peşəyönümü məsləhət xidmətinə cəlb edilməsi onların seçimlərini müsbət şəkildə dəstəkləyəcəyindən bununla bağlı addımların atılması davamlı şəkildə nəzərdə saxlanılmalıdır.

¹ Mudhovozi, P. (2010). Influences on Career Choice Among Psychology Undergraduate Students: Role of Social Agents. *Journal of Psychology in Africa*, 20(3), 481–485. <https://doi.org/10.1080/14330237.2010.10820402>

Sorğu nəticələrinə əsasən, **10%** respondent ixtisas seçimi edərkən **müəllimlərinin dəstəyindən yararlandığını bildirib**. Müəllimlərin sahə üzrə biliklərinin olması, eyni zamanda şagirdlərlə davamlı olaraq əlaqədə olmaq imkanları onların təsirini müəyyən qədər artırır. Araşdırmalar göstərir ki, “sinif mühitində” olan münasibətlər şagirdlərin gündəlik motivasiyalarına və uzunmüddətli motivasiyalar formalaşdırmasına köməklik edir. Yeniyetməlik dövrünün insanların şəxsiyyət formalaşdırdığı və karyeraları kimi uzunmüddətli qərarları verdikləri bir period olduğunu nəzərə almaq lazımdır. Bu dövrdən keçən şagirdlərin “sinif mühitində” təcrübə etdiyi müsbət təsirlər onların düzgün şəxsiyyət formalaşdırmasına gətirib çıxarır.² Bu periodun isə ən önəmli təsiredici qüvvələrindən olan müəllimlərin şagirdlərə təsiri artıq mübahisəsiz olur.

Respondentlərin **4.5%-i dostlarının və tanışlarının köməkliliyi** ilə ixtisas seçimi etdiklərini bildirib. Araşdırmalar da şagirdlərin ixtisas seçimi prosesində dost təsirinin ən aşağı göstəricilər arasında olduğunu göstərir. Əksinə olaraq şagirdlərin təhsilini davam etdirməsi ilə bağlı dostlarının təsirinin ailə, müəllim və karyera məsləhətçilərinin təsirindən daha çox olduğu bildirilir.³ Son olaraq isə şagirdlər **2.4%** ilə ixtisas seçimində qohumlarının dəstəyini aldıklarını bildiriblər.

İxtisas seçiminə köməklik edən şəxs

Qrafik 6. Respondentlərin ixtisas seçimində köməklik edən şəxslər üzrə bölgüsü

² Anwuzia, E., & McLellan, R. (2022). The Role of Teachers in Adolescents' Career-Specific Future Orientation. Cambridge Educational Research e-Journal, 9, 258-270. <https://doi.org/10.17863/CAM.90565>

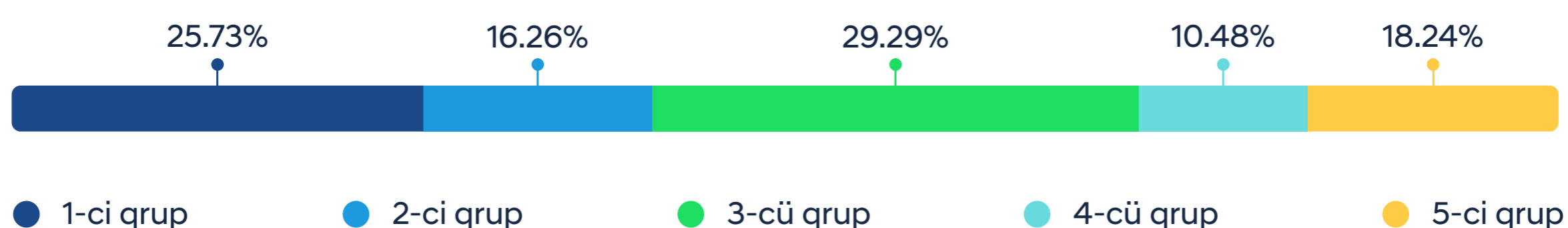
³ Mudhovozi, P. (2010). Influences on Career Choice Among Psychology Undergraduate Students: Role of Social Agents. Journal of Psychology in Africa, 20(3), 481-485. <https://doi.org/10.1080/14330237.2010.10820402>

Sorğuda həmçinin ixtisas qrupları ilə bağlı suallar da şagirdlərə təqdim edilmişdir. Sorğuda iştirak edən şagirdlərin istiqamətləndiyi qruplar haqqında məlumatlara daha detallı nəzər saldıqda maraqlı faktların olduğunu söyləmək mümkündür. Şagirdlərin ən çox seçdikləri qrup **29.29% ilə 3-cü qrup** olmuşdur. Bu göstərici **hüquq və dövlət idarəetməsi** kimi sahələrin, eləcə də **pedaqoji sahələrə** olan marağın təzahürü kimi şərh edilə bilər. Eyni zamanda, texniki fənnlərin bu qrup üzrə imtahanda tələb edilməməsi də qrupa yönələn şəxslərin sayında müsbət tendensiya yaradan faktorlardan biridir.

İkinci ən böyük faiz göstəricisi isə **25.73% ilə 1-ci qrupdadır**. Son dövrlər informasiya texnologiyaları əsaslı ixtisaslara olan tələbat bu ixtisasın olduğu qrupu daha da populyarlaşdırıb. İxtisas qrupları arasında üçüncü sırada isə **18.24% ilə 5-ci qrup** yer alır. 5-ci qrup əsasən humanitar elmlər, sosial xidmətlər və ya incəsənət sahələrini əhatə edir. Bu qrupun seçim səbəblərindən əsası isə ixtisaslar deyil, qəbul ballarının daha aşağı olması və digər qruplarda daha aşağı balla qəbul olunan ixtisasların bu qrupda cəmlənməsidir. Ehtimal ki, bu nəticənin formalaşmasında şagirdlərin 5-ci qrupa bir növ alternativ kimi baxması və universitetə giriş üçün daha rahat yol olaraq görməsi rol oynayır.

Ən az maraq göstərilən qrup isə **10.48% ilə 4-cü qrupdur**. Bunun da əsas səbəbi qrupda olan əsas fənnlərin çətin olması və qrupun demək olar ki, sadəcə tibb yönümlü olması ilə əlaqələndirmək mümkündür. Əlavə olaraq, qrupda var olan yerlərin qəbul balının çox yüksək olması və güclü rəqabət də bu qrupa edilən müraciətlərin az olmasına gətirib çıxarır. Bu göstəricilərin həkimlik peşəsinə olan marağın azalması ilə əlaqələndirmək isə düzgün olmazdı.

Qruplar üzrə bölgü

Qrafik 7. Respondentlərin seçdikləri qruplar üzrə bölgüsü

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

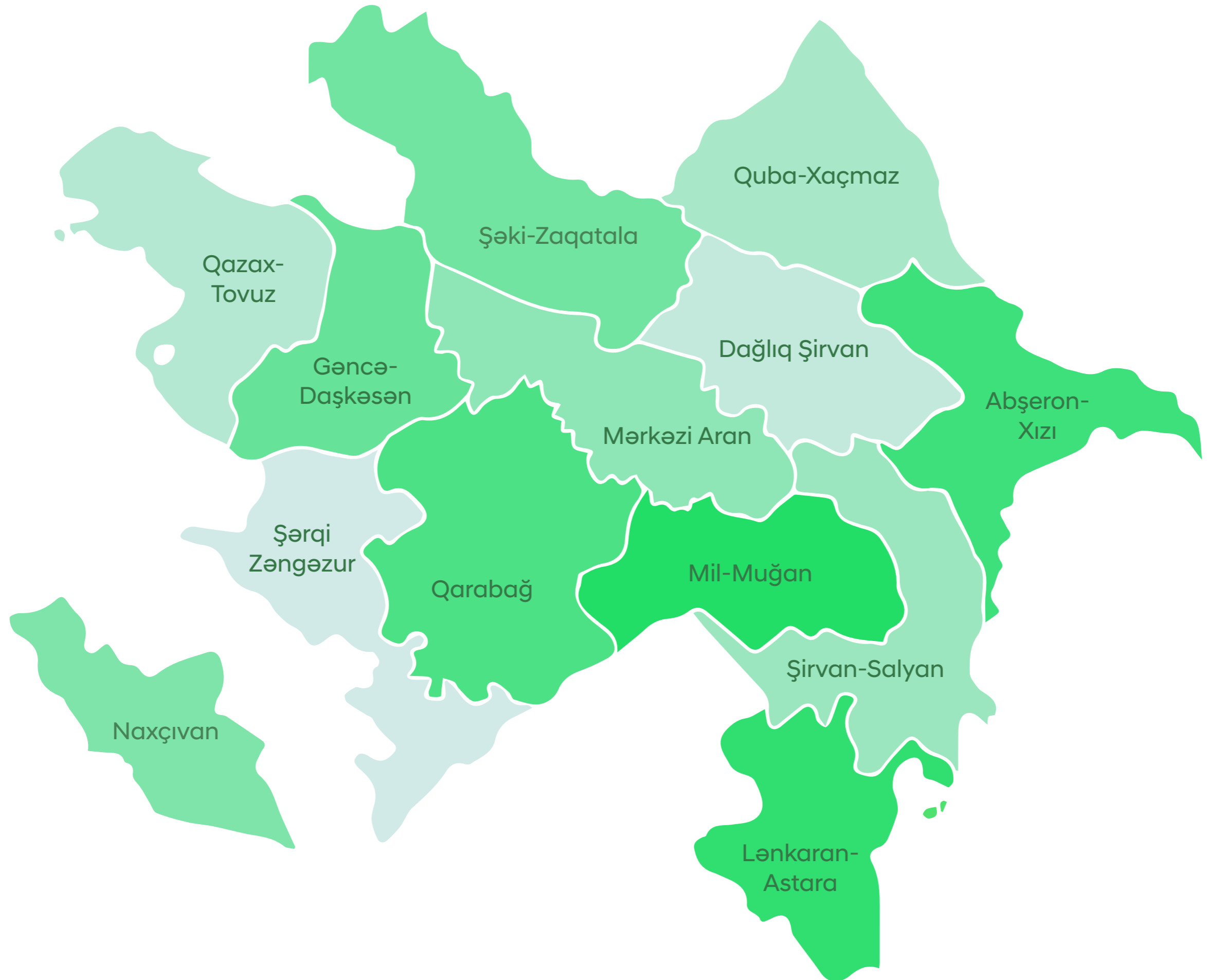
Peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Sorğuda iştirak edən şagirdlər həm də peşə və ixtisaslarla bağlı nə dərəcədə məlumatlı olduqlarını dəyərləndiriblər. Dəyərləndirmə **0-10 aralığında** (0-heç məlumatlı deyiləm, 10-tam məlumatlıyam olmaqla) aparılıb. Nəticələrə əsasən, Azərbaycanda peşələrlə bağlı ortalama məlumatlılıq səviyyəsi maksimal **10 bal üzərindən 6.01** olmuşdur. Nəticələrə əsasən **İmişli rayonu 7.25 bal** ilə ən yüksək, **Şamaxı rayonu** isə **4.33** ilə peşə və ixtisaslarla bağlı ən az məlumatlılıq səviyyəsi olan rayon olmuşdur. **Qrafik 8**-də bütün iqtisadi regionlar üzrə nəticələr və onların Azərbaycan xəritəsi üzərində ümumi təsviri yer almışdır.

Bölgələr üzrə verilən bu nəticələr “Dövlət İmtahan Mərkəzinin buraxılış imtahanları nəticələrinin elmi-statistik təhlili” ilə **müqayisə edilmişdir**. Bölgələr üzrə 2023-cü il məzunlarının qəbul imtahanlarındakı nəticələri bölməsində bölgələrin ortalama bakalavr qəbul balları və onların respublika ortalaması ilə müqayisəsinə baxılmışdır. Nəticə etibarilə, peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi ilə qəbul balları ortalaması arasında əlaqəyə rast gəlinməmişdir. Bu halın yaranmasının əsas izahı isə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin Azərbaycan ortalamasında belə yetəri qədər yüksək olmaması ola bilər. Eyni zamanda, ona da diqqət yetirməliyik ki, peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin yüksək olmasının qəbul imtahanlarında yüksək nəticə əldə olunmasına təminat verəcəyini iddia edə bilmərik.

İqdisadi rayonlar üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin göstəriciləri

Ən yüksək göstərici

İmişli **7.25**

Ən aşağı göstərici

Şamaxı **4.33**

Azərbaycan ortalaması

6.01

Gəncə-Daşkəsən

6.08

Mil-Muğan

6.4

Şəki-Zaqatala

6.07

Quba-Xaçmaz

5.78

Lənkəran-Astara

6.3

Naxçıvan

6.03

Qazax-Tovuz

5.74

Abşeron-Xızı

6.26

Mərkəzi Aran

6.02

Dağlıq Şirvan

5.47

Qarabağ

6.24

Şirvan-Salyan

5.85

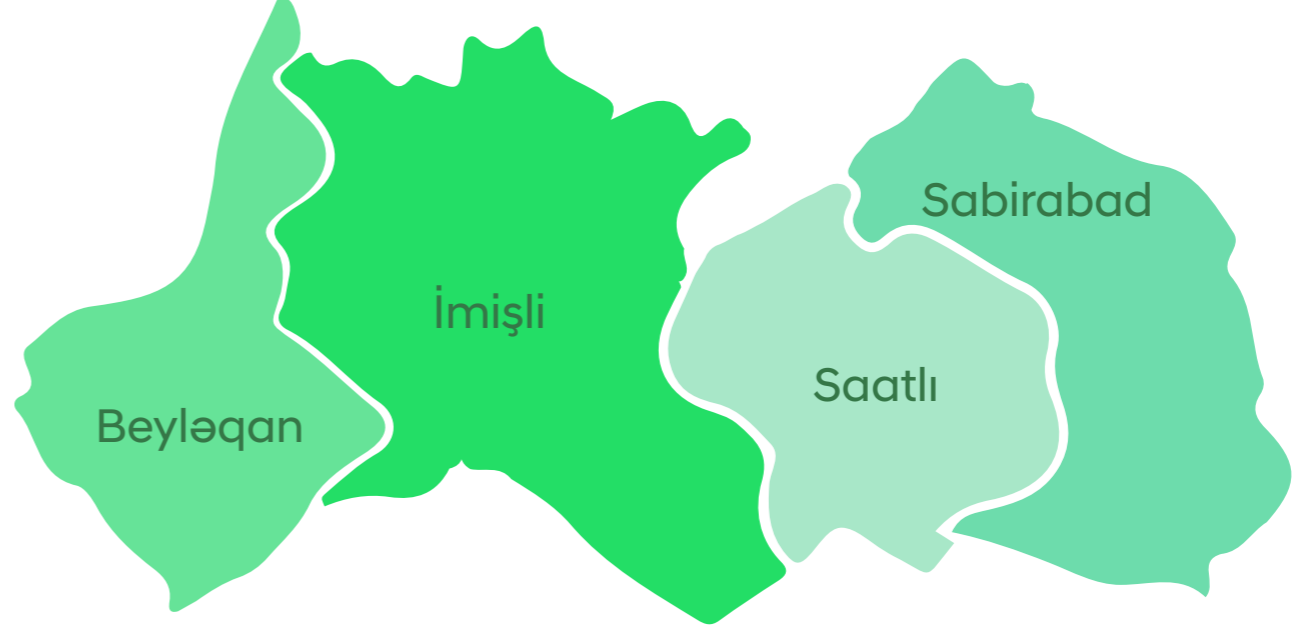
Şərqi Zəngəzur

5.39

Qrafik 8. Respondentlərin bölgələr üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

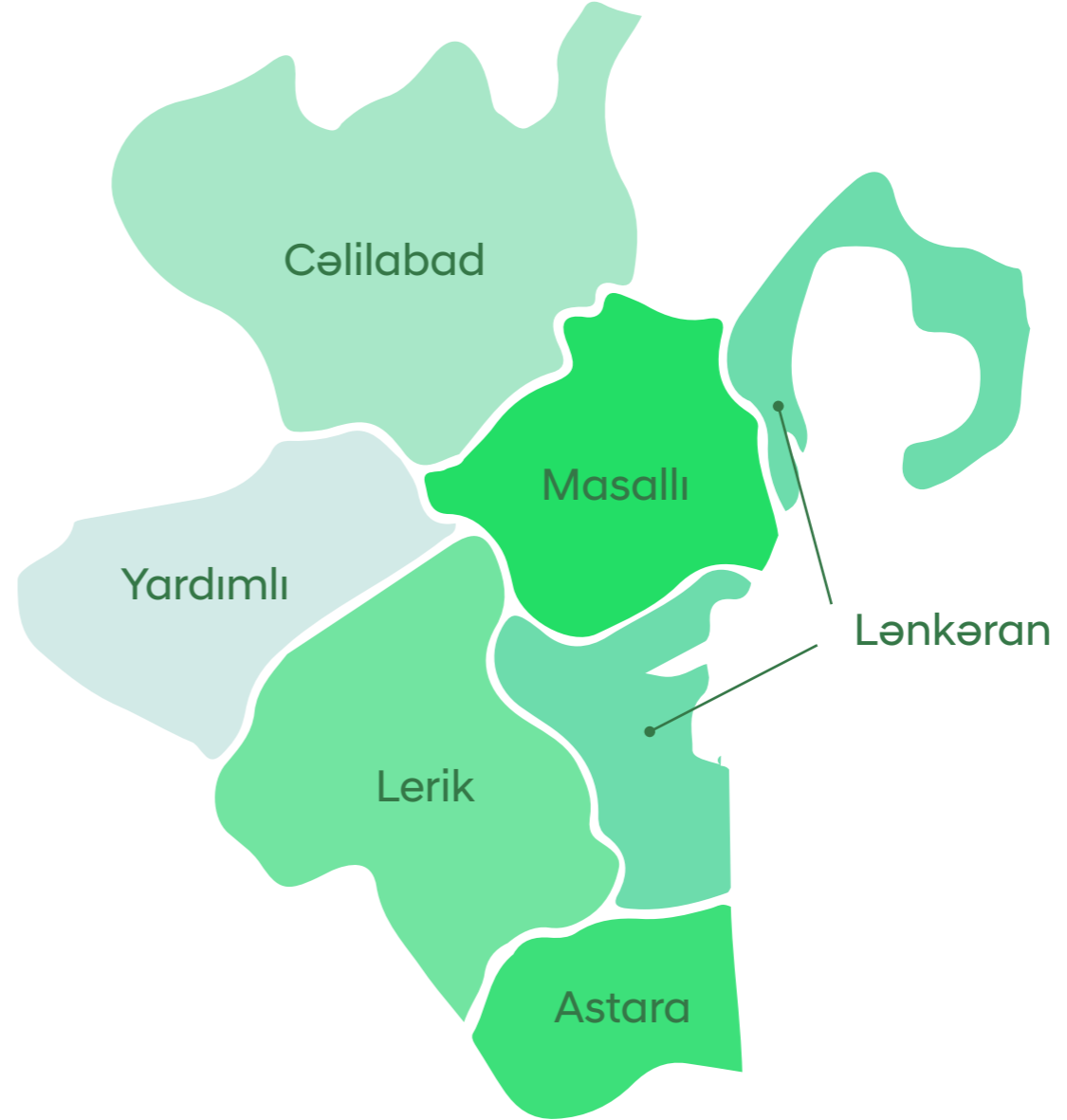
Mil-Muğan

İmişli	7.25
Beyləqan	6.83
Sabirabad	5.39
Saatlı	5.15

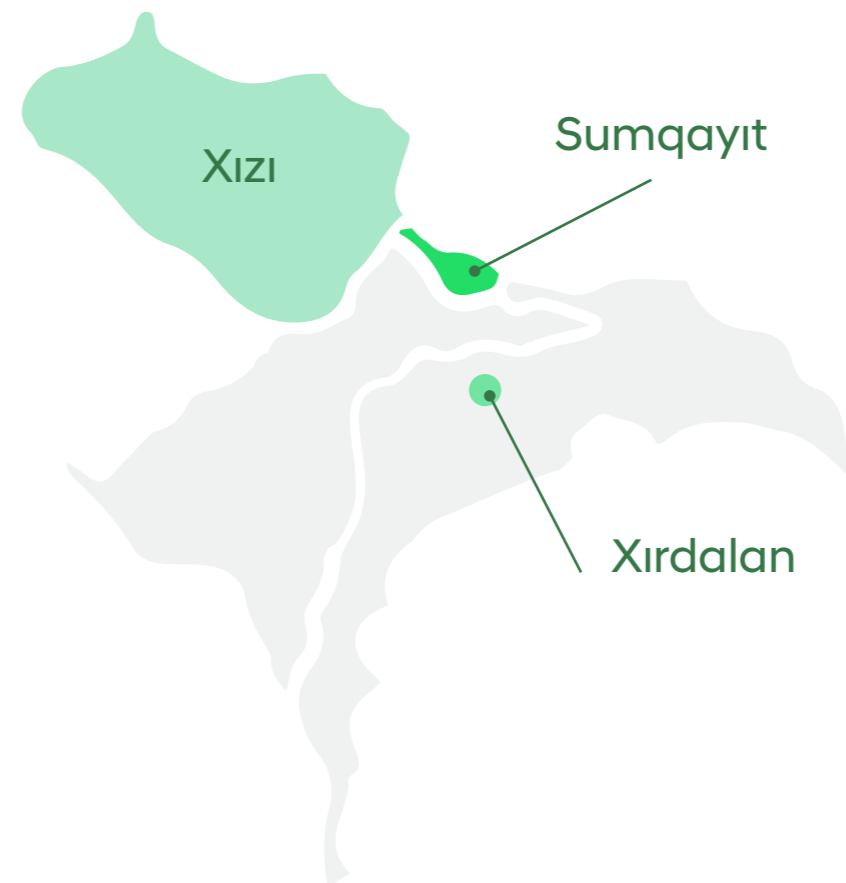
Lənkəran-Astara

Masallı	6.89
Astara	6.85
Lerik	6.43
Lənkəran	6.12
Cəlilabad	5.61
Yardımlı	5.44

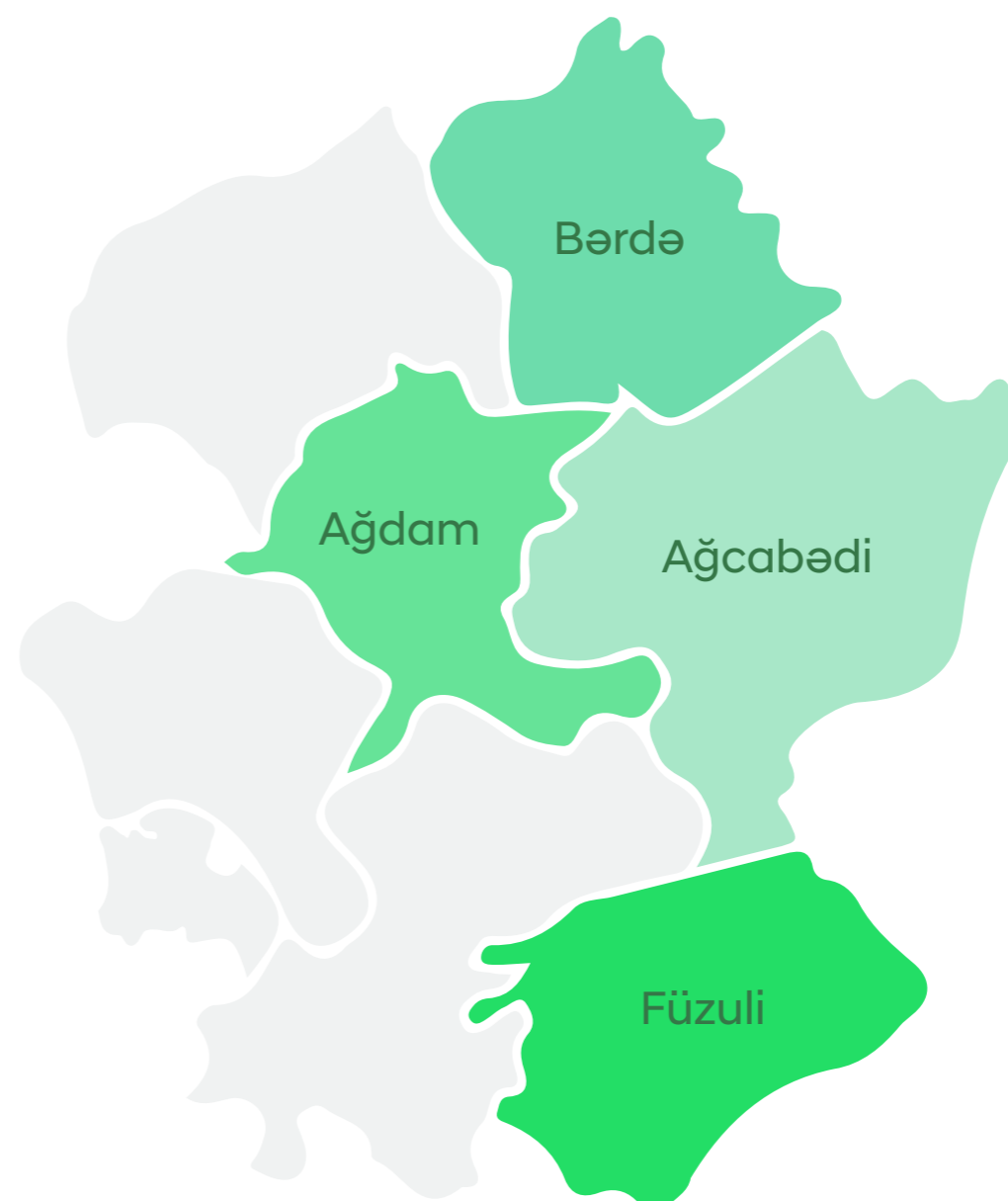
Abşeron-Xızı

Sumqayıt	6.76
Xırdalan	6.13
Xızı	5.8

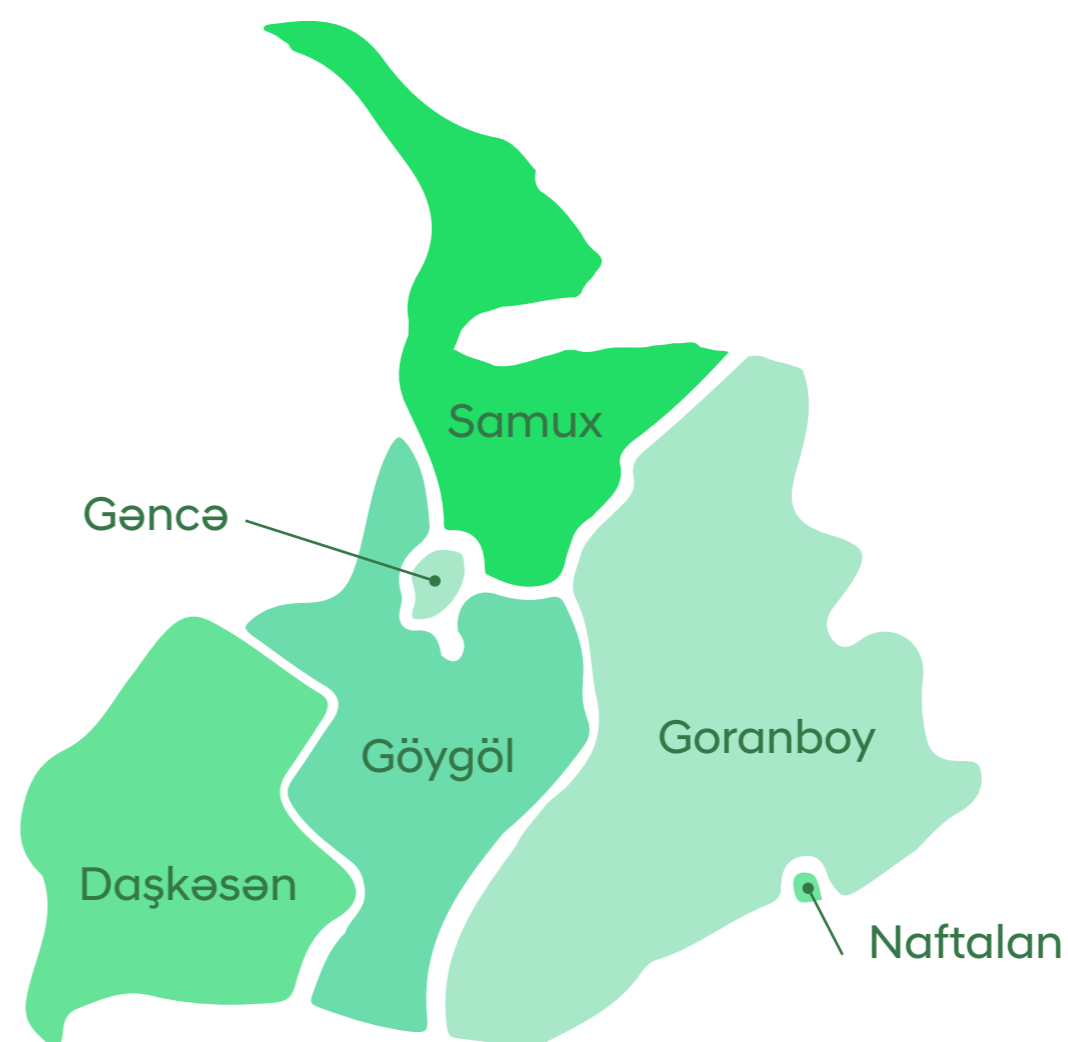
Qarabağ

Füzuli	6.45
Ağdam	6.29
Bərdə	6.27
Ağcabədi	5.85

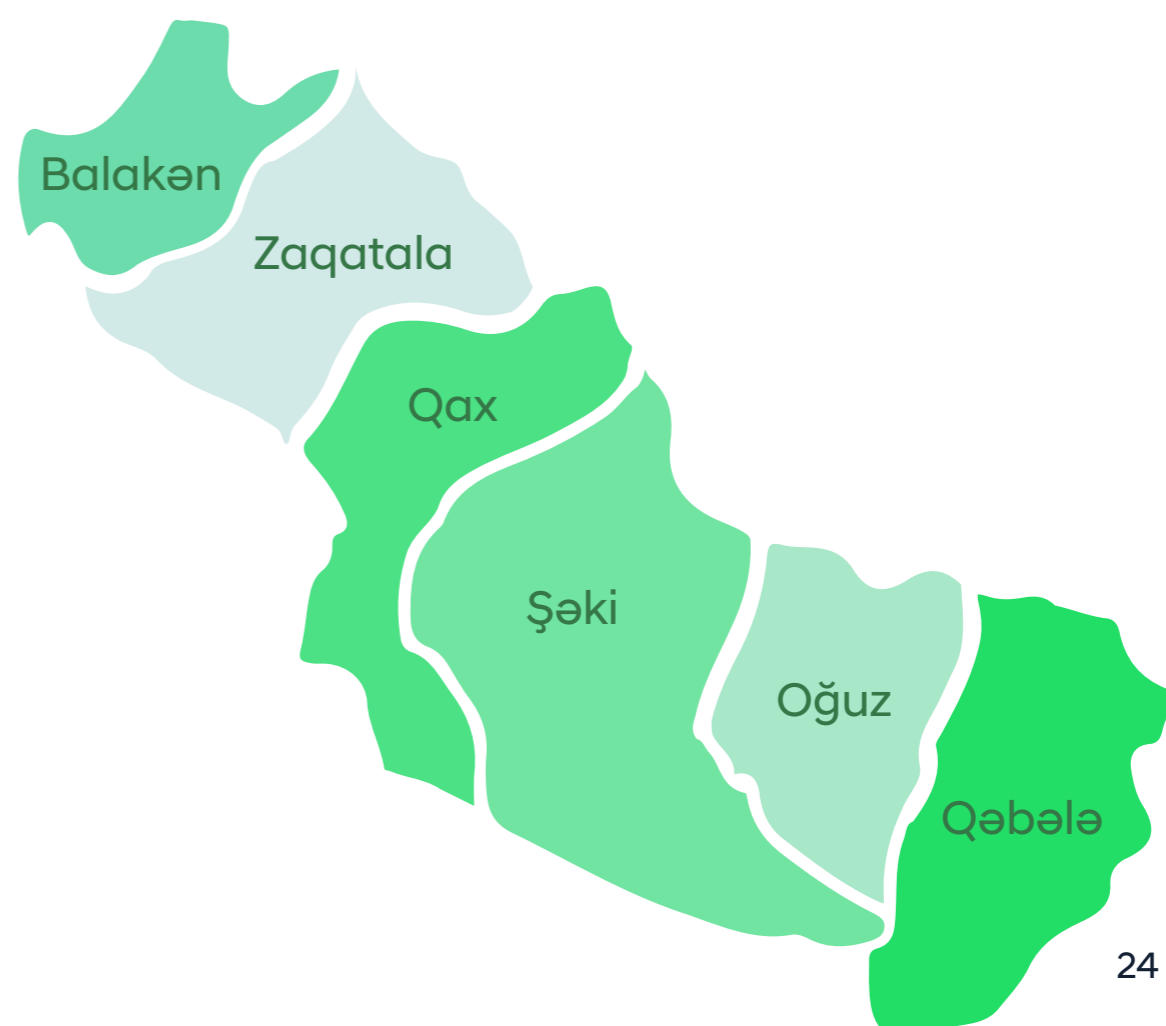
Gəncə-Daşkəsən

Samux	6.66
Daşkəsən	6.58
Naftalan	6.22
Göygöl	6.05
Gəncə	5.77
Goranboy	5.77

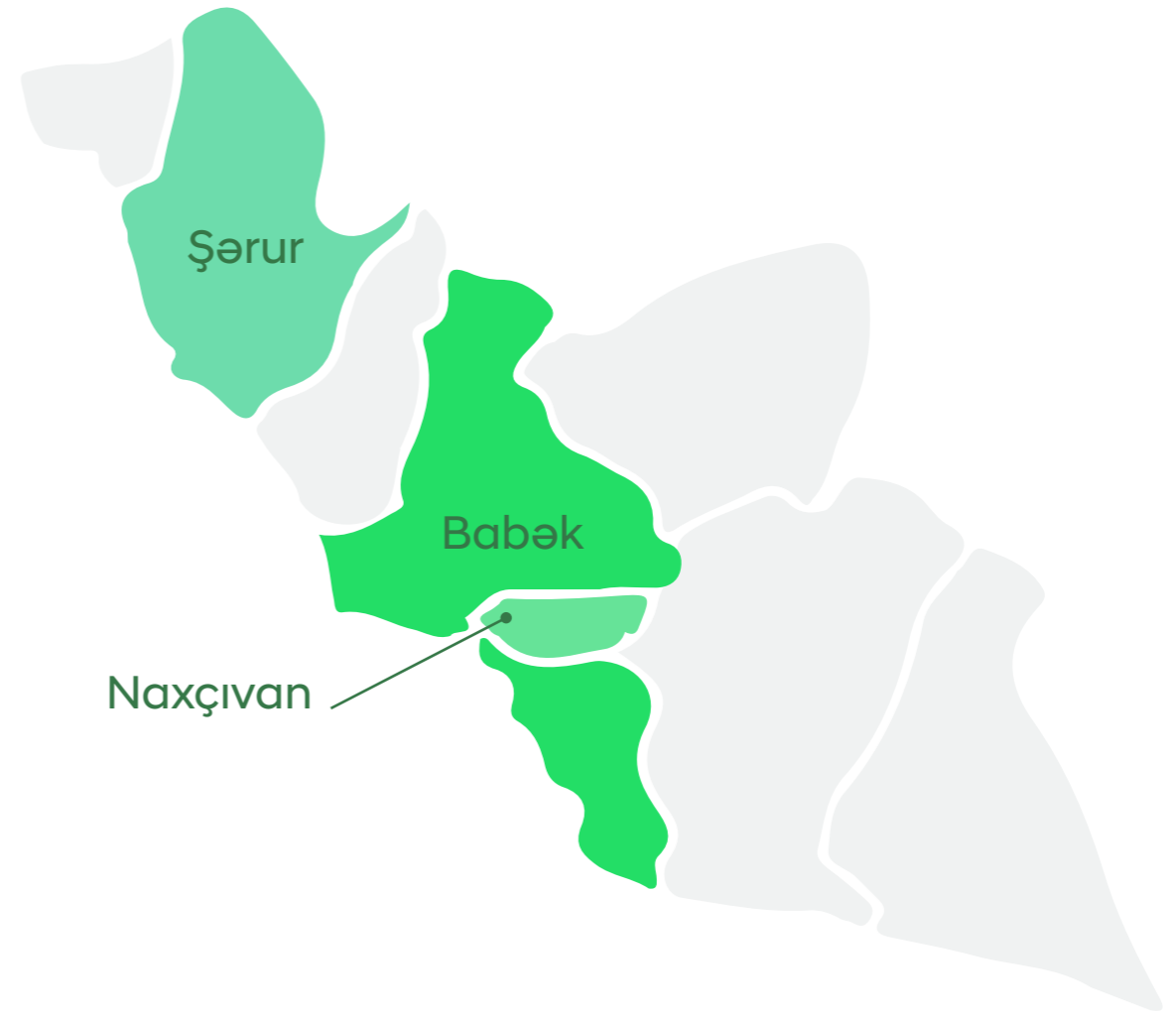
Zaqatala

Qəbələ	6.43
Qax	6.18
Şəki	6.13
Balakən	6
Oğuz	5.81
Zaqatala	5.74

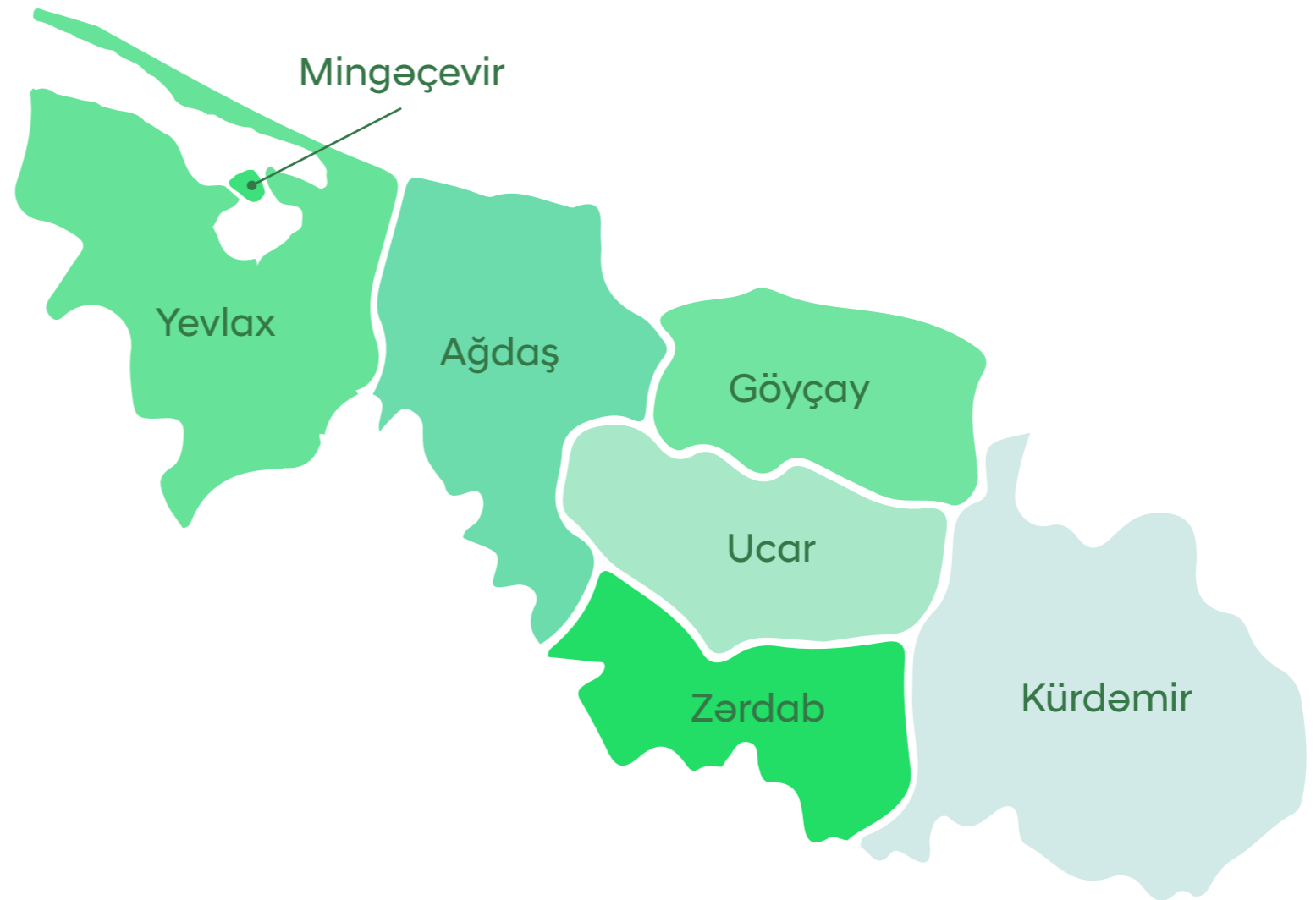
Naxçıvan

Babək	6.72
Naxçıvan	5.96
Şərur	5.65

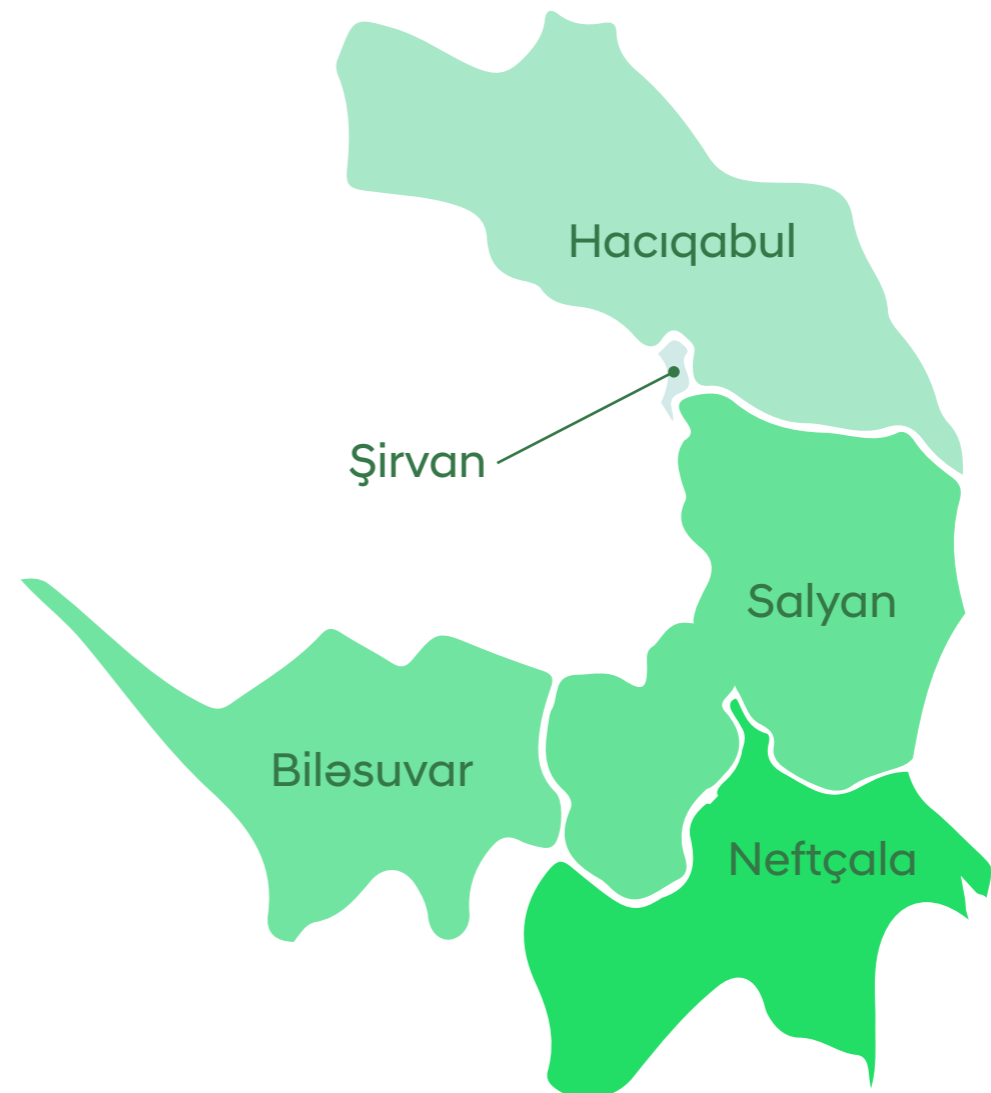
Mərkəzi Aran

Zərdab	6.53
Mingəçevir	6.41
Yevlax	6.14
Göyçay	5.92
Ağdaş	5.82
Ucar	5.65
Kürdəmir	5.46

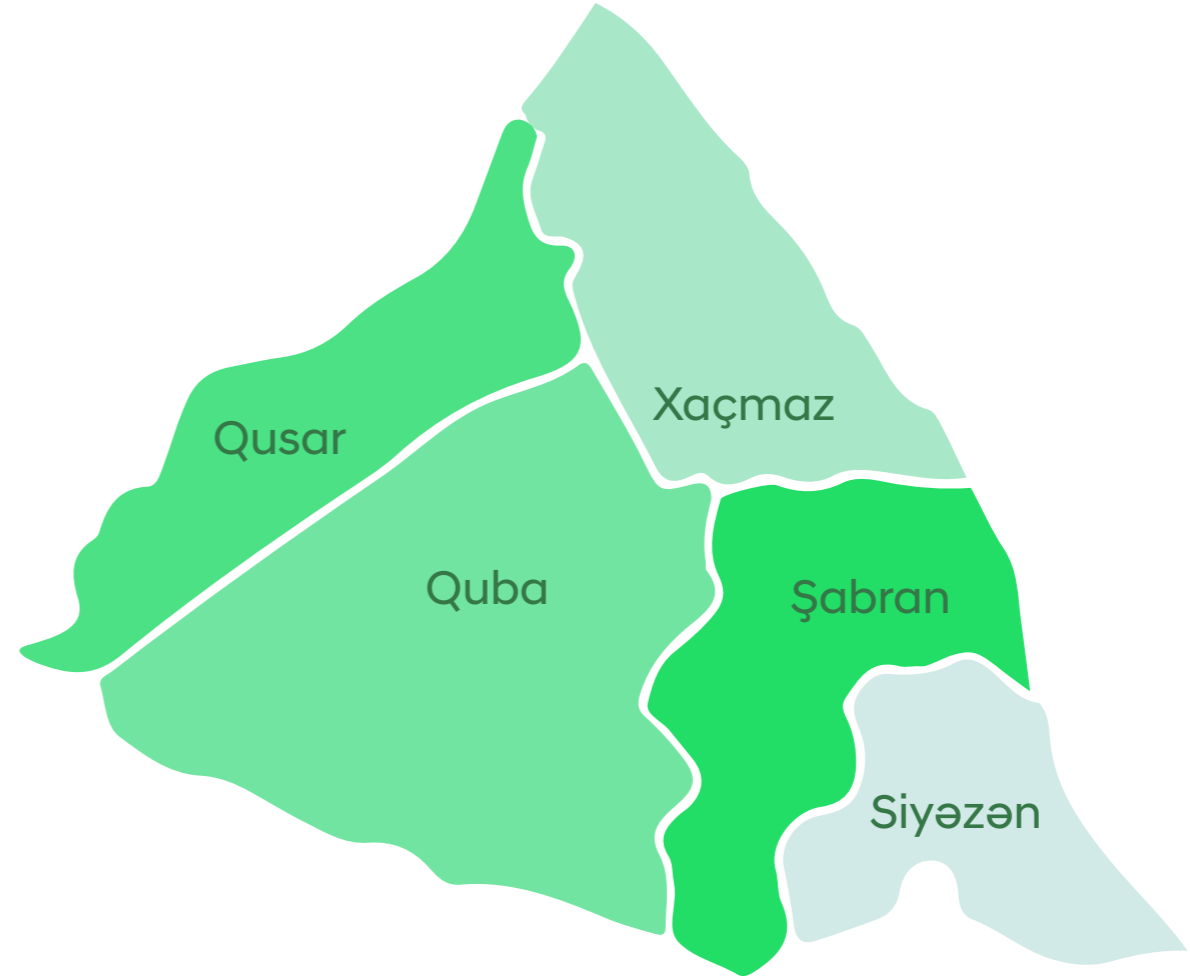
Şirvan-Salyan

Neftçala	6.6
Salyan	5.98
Biləsuvar	5.96
Hacıqabul	5.4
Şirvan	5.15

Quba-Xaçmaz

Şabran	6.18
Qusar	5.86
Quba	5.76
Xaçmaz	5.64
Siyəzən	5.28

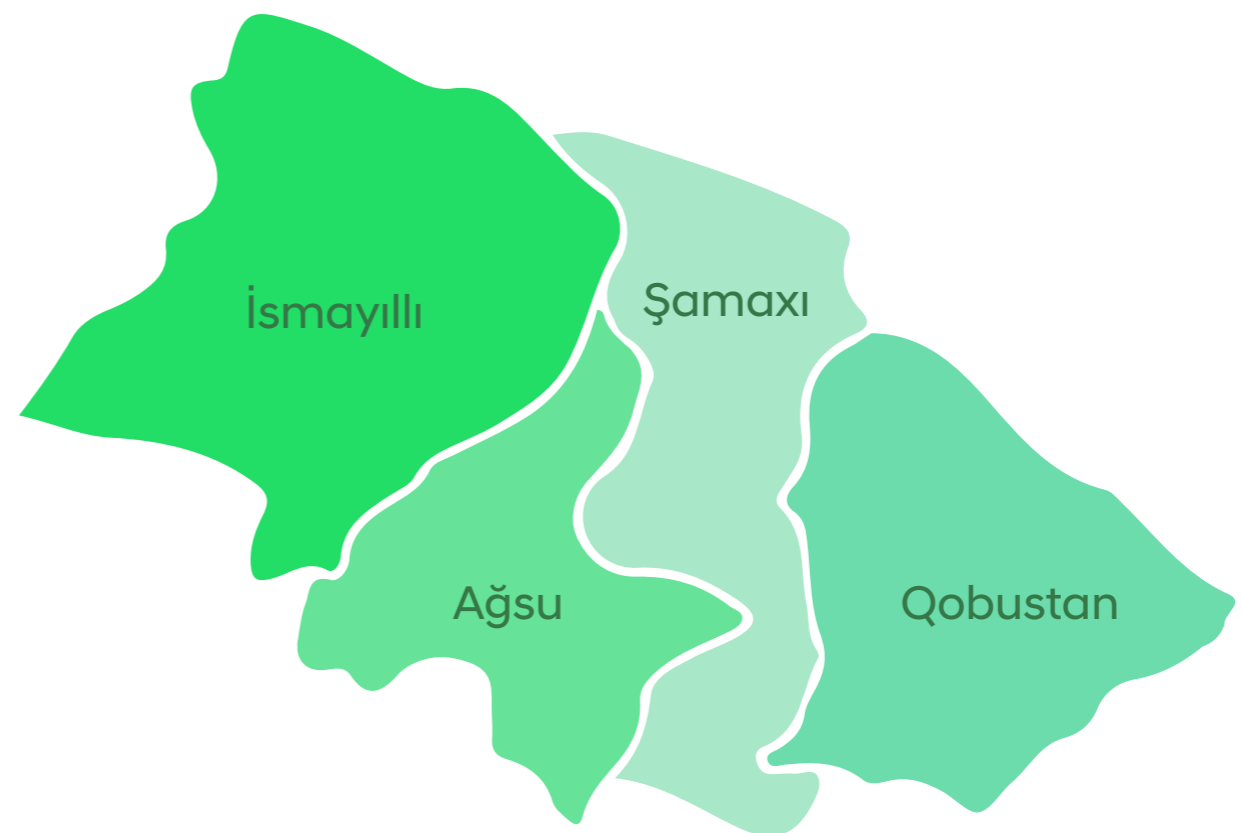
Qazax-Tovuz

Ağstafa	6.15
Şəmkir	5.95
Qazax	5.69
Gədəbəy	5.52
Tovuz	5.42

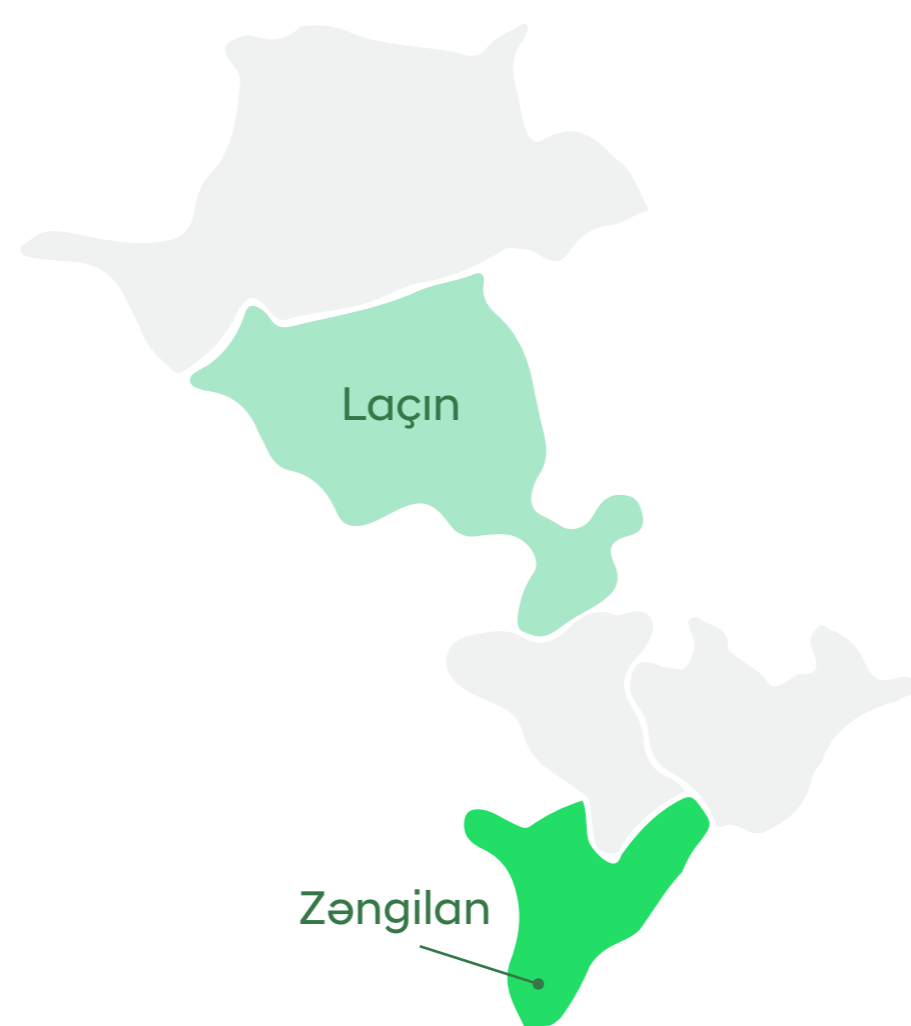
Dağlıq Şirvan

İsmayılı	6.03
Ağsu	5.95
Qobustan	5.76
Şamaxı	4.33

Şərqi-Zəngəzur

Zəngilan	6.8
Laçın	4.73

Qrafik 9. Respondentlərin iqtisadi regionlar və rayonlar üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Məlumatlılıq səviyyəsinin ixtisas seçiminə köməklik edən şəxslər üzrə dəyişimi

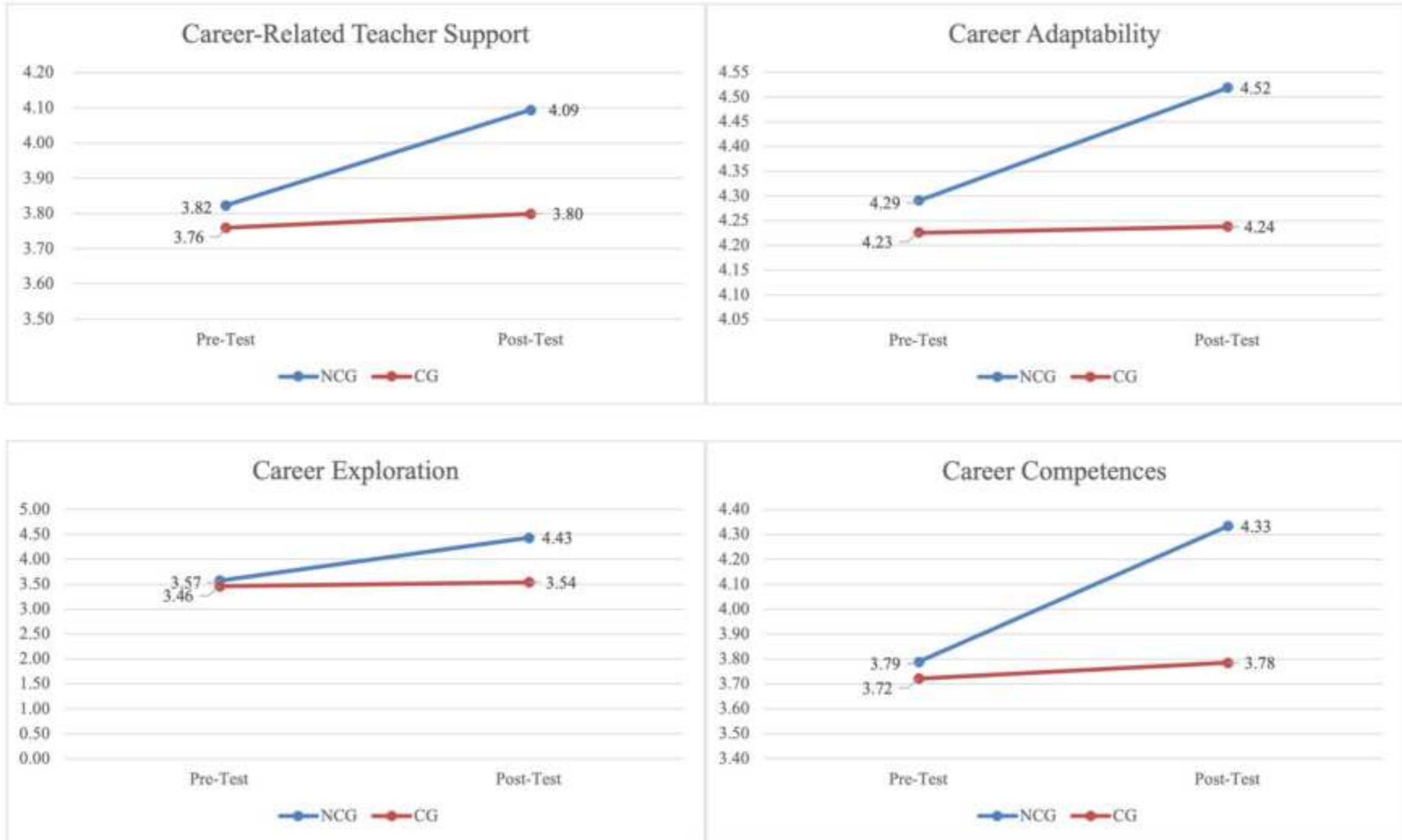
Məlumatlılıq səviyyəsinin ixtisas seçiminə köməklik edən şəxslər üzrə dəyişimi

Sorğunun nəticələrinə əsasən, şagirdlərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi müxtəlif mənbələrdən əldə etdikləri dəstəyə görə dəyişiklik göstərir. Ortalama **məlumatlılıq səviyyəsinin 6.01 bal** olması şagirdlərin ümumilikdə bu sahədə orta səviyyədə məlumatlı olduğunu göstərir. Bununla belə, əldə etdiyimiz nəticələr fərqli mənbələrdən alınan dəstəklərin birinin digərindən daha təsirli olduğunu ortaya çıxarır.

Müəllimlərdən alınan dəstəyin rolu:

Məlumatlılıq səviyyəsində ən yüksək göstərici **6.27 bal ilə müəllimlərin** verdiyi dəstəklə bağlıdır. Bu nəticə, müəllimlərin peşə və ixtisas seçimində şagirdlər üçün ən etibarlı və bilikli mənbələrdən biri olduğunu göstərir. Müəllimlər adətən şagirdlərin bilik səviyyələrini və bacarıqlarını daha obyektiv qiymətləndirir, eyni zamanda onlar mövcud təhsil proqramı və karyera perspektivləri haqqında məlumatlı olurlar. Araşdırmalara əsasən, müəllimlərin verdiyi peşəyönümü məsləhətlərinin şagirdlərin məlumatlılıq səviyyəsini artırdığı təsdiqlənmişdir. Aparılan araşdırmada heç bir karyera məsləhəti verilməyən və karyera məsləhəti verilmiş eksperiment qrupları müqayisə edilmişdir. Aşağıdakı qrafikdən də göründüyü kimi, bu qrupların karyera məsləhəti öncəsi yoxlama nəticələri arasında ciddi fərq olmadığı halda, karyera məsləhəti sonrası yoxlama nəticələri arasında nəzərəçarpan fərqlər ortaya çıxmışdır. Bu fərqlər karyera ilə əlaqəli müəllim dəstəyi, karyerada uyğunlaşma bacarığı, karyera planlaması və

karyera səriştələri kimi bütün hissələr üzrə özünü göstərmişdir.⁴ Alınan nəticə bu bülletenin də əldə etdiyi nəticələr ilə üst-üstə düşür və müəllimlərin şagirdlərin gələcək karyera seçimlərində nə dərəcədə effektiv rol oynadıqlarını bir daha təsdiqləyir.

Qeyd edilən karyera ilə əlaqəli müəllim dəstəyi bir neçə faktordan təşkil olunmuşdur. Bunlara motivasiya dəstəyi, məlumat dəstəyi, müəllimin şagirdlərdən müsbət gözləntiləri, şagirdin ehtiyac olduqda müəllimi ilə rahat şəkildə əlaqə saxlaya biləcəyi düşüncəsi və emosional dəstək aiddir.⁵ Metod ilk dəfə Honq Konqda çinli şagirdlər arasında aparılan araşdırma üçün yaradılmış və tətbiq edilmişdir.⁶

⁴ Parola A, Diano F, Ponticorvo M and Sica LS (2024) Exploring the adolescents' career development and career-related teacher support: the NEFELE career guidance model. *Front. Psychol.* 15:1437472. doi: 10.3389/fpsyg.2024.1437472

⁵ Parola, A., Marcionetti, J., & Wong, L. P. W. (2024). Career-Related Teacher Support Scale: Validation Among Italian Adolescents and Assessment of the Effect on Career Decision Self-Efficacy Through Career Adaptability. *Journal of Career Assessment*. <https://doi.org/10.1177/10690727241256285>

⁶ Wong, L.P.W., Chen, G. & Yuen, M. Investigating career-related teacher support for Chinese secondary school students in Hong Kong. *Int J Educ Vocat Guidance* 23, 719–740 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10775-022-09525-3>

Valideyn dəstəyinin təsiri:

Valideynlərdən alınan dəstək şagirdlərin **məlumatlılıq səviyyəsini 6.06 bala** çatdıraraq ikinci yerdə qərarlaşıb. Bu nəticə valideynlərin peşəyönümü mövzusunda kifayət qədər təsirli olduğunu, lakin müəllimlərə nisbətən daha az təsirə malik olduğunu göstərir. Bunun səbəbi valideynlərin ixtisaslarla bağlı obyektiv biliklərinin məhdud olması və ya öz şəxsi təcrübələrini övladlarının seçimlərinə yansıtması ola bilər. OECD Education Working Papers seriyasında yayımlanan tədqiqatlarda valideynlərin peşə seçiminə təsirinin çox vaxt şəxsi təcrübə və ya ənənəvi baxışlarla məhdudlaşdığı qeyd edilir. Eyni zamanda, OECD-nin PISA 2022 nəticələrində **Azərbaycan üzrə olan göstəricilərdə valideynlərin uşaqlarının gələcəyi ilə bağlı daha çox maraqlandıqları öz əksini tapır.** Təqdim edilən nəticələrdə Azərbaycanda şagirdlərin **74%-i** “Valideynlərim və ya ailəmdən biri ən azı həftədə bir dəfə gələcək təhsilimlə bağlı mənimlə danışır” sitatını təsdiqləyib. Bu da, **58.3%** olan OECD ölkələrinin ortalama göstəricisindən xeyli yüksəkdir.⁷

Heç kimdən dəstək almayan şagirdlərin məlumatlılıq səviyyəsi:

Heç kimdən dəstək almayan şagirdlərdə məlumatlılıq səviyyəsi **5.94 bal** təşkil etmişdir. Bu göstərici dəstək çatışmazlığının məlumatlılıq səviyyəsini aşağı saldığına işarə edir. Peşə və ixtisas seçimində yalnız fərdi araşdırmalarla kifayətlənən bu qrup, adətən məhdud resurslar və məlumat mənbələrindən istifadə edə bilir. Bu tendensiya məlumat çatışmazlığının gələcək karyera qərarlarına təsir edə biləcəyini göstərir. Nəticələrin müəllimlər və valideynlərdən dəstək alan şagirdlərdən, həmçinin ortalama göstəricidən də aşağı olması digər faktorların məlumatlılıq səviyyəsi üzərində təsirini bir daha vurğulayır.

⁷ OECD (2024), PISA 2022 Results (Volume V): Learning Strategies and Attitudes for Life, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c2e44201-en>

Dostların və tanışların təsiri:

Dostlar və tanışlar vasitəsilə məlumat əldə edən şagirdlərin **məlumatlılıq səviyyəsi 5.62** bal ilə ortalama göstəricidən aşağıdır. Bu, sosial çevrənin dəstəyinin peşə seçimlərində təsirli, lakin məhdud olduğunu göstərir. Bu tip təsirlər adətən subyektiv yanaşmalara və obyektiv olmayan məsləhətlərə əsaslanır. Bu sahədə aparılan araşdırmalar sosial çevrənin təsirinin emosional dəstək baxımından əhəmiyyətli olsa da, faktiki məlumatlılıq səviyyəsinə daha az töhfə verdiyini ortaya qoyur.⁸ Əvəzində, ətrafdan alınan dəstək şagirdlərin gələcək məqsədlərinə qarşı daha həvəsli olmasına, onlar üçün daha inamla çalışmasına müsbət təsir göstərə bilər. Lakin bunun əksi olaraq çevrənin yaxşı olmadığı nümunələrdə mənfi təsirin də olması gözlənilən nəticələr arasındadır. Yəni, ətraf çevrəsi tərəfindən məqsədləri ilə əlaqədar həvəsləndirmə və həvəsdən salma şagirdlərin daha çox təsirləndiyi hissələrdir.

⁸ Zhou, A., Liu, J., Xu, C., & Jobe, M. C. (2024). Effect of Social Support on Career Decision-Making Difficulties: The Chain Mediating Roles of Psychological Capital and Career Decision-Making Self-Efficacy. *Behavioral Sciences*, 14(4), 318. <https://doi.org/10.3390/bs14040318>

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

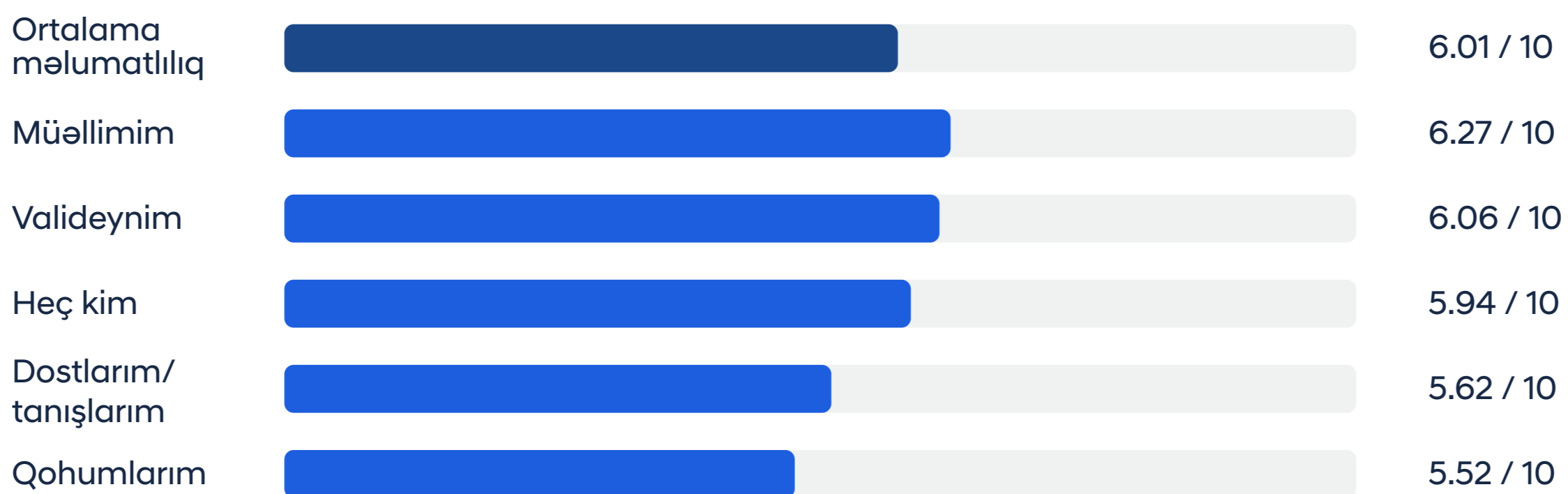

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Məlumatlılıq səviyyəsinin digər meyarlar üzrə dəyişimi

Məlumatlılıq səviyyəsinin digər meyarlar üzrə dəyişimi

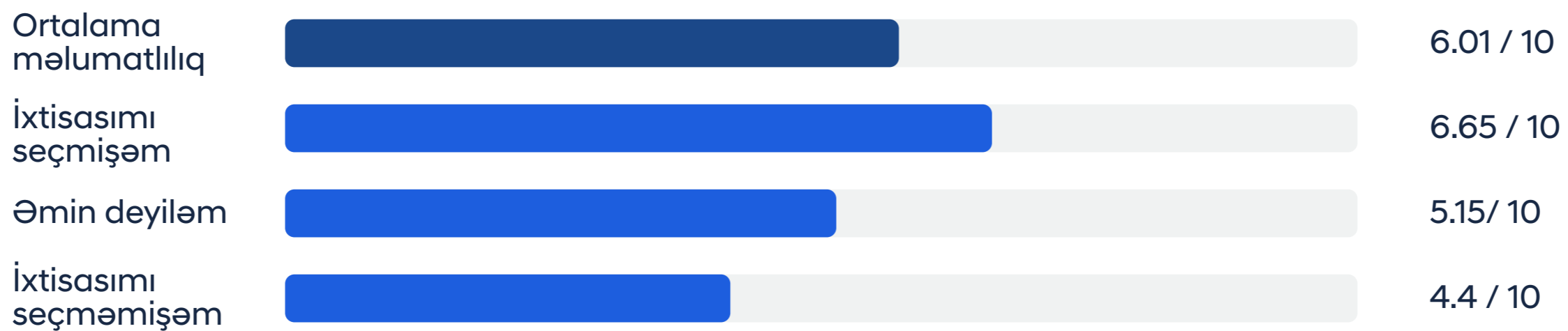
İxtisas seçimində köməklik edən şəxs

Qrafik 10. Respondentlərin ixtisas seçimində köməklik edən şəxslər üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Şagirdlərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsini seçimlərinə görə analiz edərkən maraqlı nüanslar ortaya çıxır. Ortalama göstərici 6.01 olaraq müəyyən edilsə də, məlumatlılıq səviyyəsi üzrə seçimini etmiş, əmin olmayan və hələ qərar verməmiş şagirdlər arasında əhəmiyyətli fərqlər olduğu görünür. **Seçimini etmiş şagirdlər 6.65 bal** ilə ən yüksək göstəriciyə sahibdirlər ki, bu da onların qərar qəbul etmə prosesində daha məlumatlı və ya daha çox dəstək aldıklarını göstərə bilər. Bunun əksinə, **qərarsız qalan şagirdlərin göstəricisi 5.15, heç bir seçim etməyənlərin isə cəmi 4.4** olaraq müəyyən edilmişdir. Bu fərqlər məlumatlılıq səviyyəsinin qərar qəbul etmə prosesinə birbaşa təsirini göstərir. İxtisas seçimini edən şagirdlərlə ixtisasını seçə bilməyən şagirdlər arasındakı bu kəskin fərq peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılığın qərarvermə prosesinə nə dərəcədə təsir edə bildiyinin bariz göstəricisidir.

İxtisas seçimi

Qrafik 11. Respondentlərin ixtisas seçimini etməsi üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Şagirdlərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin orta göstəricisi **6.01** olaraq təyin edilmişdir. Bu orta göstərici **qadınlar üçün 6.07, kişilər üçün isə 5.95** olaraq qeydə alınmışdır. Bu rəqəmlər, cinslər arasında məlumatlılıq səviyyəsində cüzi fərq olduğunu göstərsə də bu fərqi səbəblərini daha dərinlən analiz etmək tələb olunur.

Qadınların məlumatlılıq səviyyəsinin nisbətən yüksək olması onların sosial və akademik mühitdə daha aktiv rol oynaması ilə əlaqələndirilə bilər. Tədqiqatlar göstərir ki, qadınlar qərar vermə prosesində daha çox məlumat toplamağa və geniş mənbələrdən istifadə etməyə meyillidirlər. Aparılan digər araşdırmalara görə, kişilərdən fərqli olaraq qadınlar məktəb dövründə sosial olaraq daha aktiv və məlumatlara daha açıq olurlar.⁹

Cins

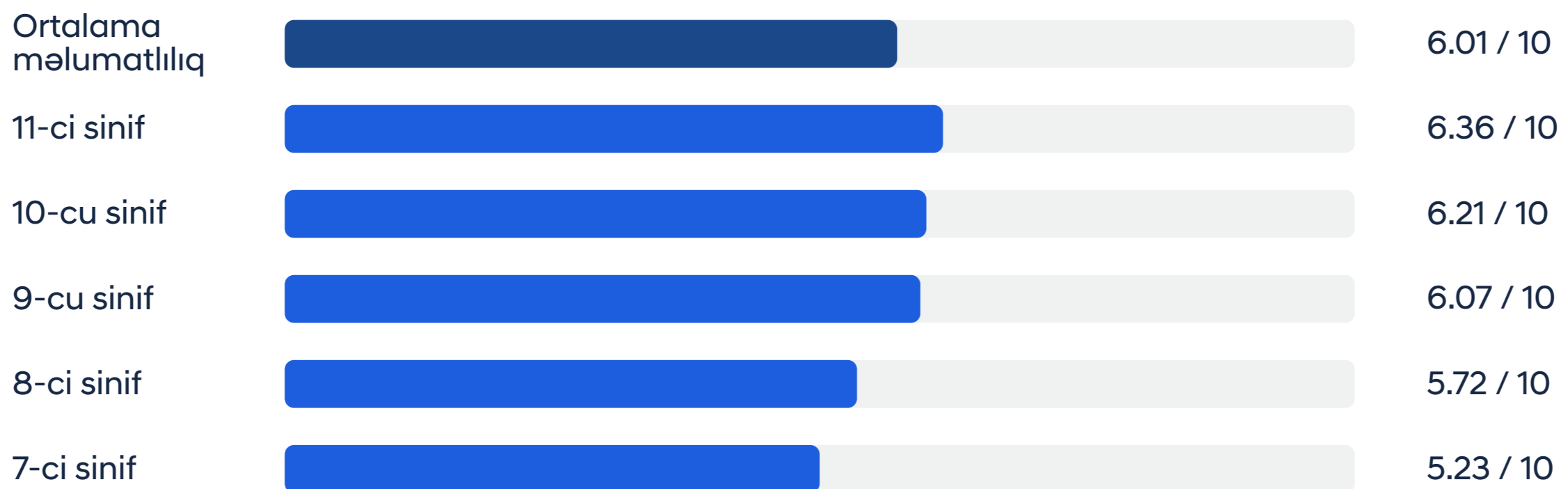
Qrafik 12. Respondentlərin cinslər üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

⁹ Anabela C. Santos, Celeste Simões, Carmel Cefai, Eunice Freitas, Patrícia Arriaga, Emotion regulation and student engagement: Age and gender differences during adolescence, International Journal of Educational Research, Volume 109, 2021, <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101830>.

Şagirdlərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin siniflər üzrə müqayisəsi bu sahədə şagirdlərin yaş və təhsil səviyyəsinin əhəmiyyətli təsirini vurğulayan göstəricilərdən biri olmuşdur. Məlumatlara əsasən, **11-ci sinif şagirdlərinin məlumatlılıq səviyyəsi 6.36** ilə ən yüksək səviyyədədir. Bu göstərici, onların təhsilin son mərhələsində olmaları və ixtisas seçimi ilə bağlı daha ciddi qərarlarla üzləşmələri ilə əlaqədar ola bilər. Bənzər situasiyanı **10-cu sinif şagirdləri** üçün də müşahidə etmək mümkündür.

Daha aşağı siniflərdə, xüsusən **7-ci və 8-ci siniflərdə**, məlumatlılıq səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə aşağı olması nəzərə çarpır (müvafiq olaraq **5.23 və 5.72**). Bunun əsas səbəbləri içərisində bu şagirdlərin peşə seçimləri barədə düşünməyə hələ kifayət qədər vaxt ayırmamaları, eləcə də valideynlər və müəllimlər tərəfindən bu mövzuda daha az istiqamətləndirilmələri də göstərilə bilər. Eyni zamanda, aşağı sinif şagirdlərinin ümumi həyat təcrübəsi və akademik biliklərinin məhdudluğu da bu göstəricilərə təsir edən amillərdən biridir.

Sinif

Qrafik 13. Respondentlərin siniflər üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Sosial şəbəkələrin şagirdlərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinə təsiri ilə bağlı araşdırmalar bu platformaların ünsiyyət və əyləncə vasitəsi olmaqdan çox, daha böyük bir rol oynadığını göstərir. Toplanan məlumatlara əsasən, sosial şəbəkələrin seçimə təsir edən bir amil kimi qəbul edildiyi hallarda şagirdlərin **məlumatlılıq səviyyəsi ortalama 6.27** ilə ən yüksək göstəriciyə sahibdir. Bu, sosial şəbəkələrin, xüsusən də təhsil və peşə istiqamətli məzmunların yaradılması üçün

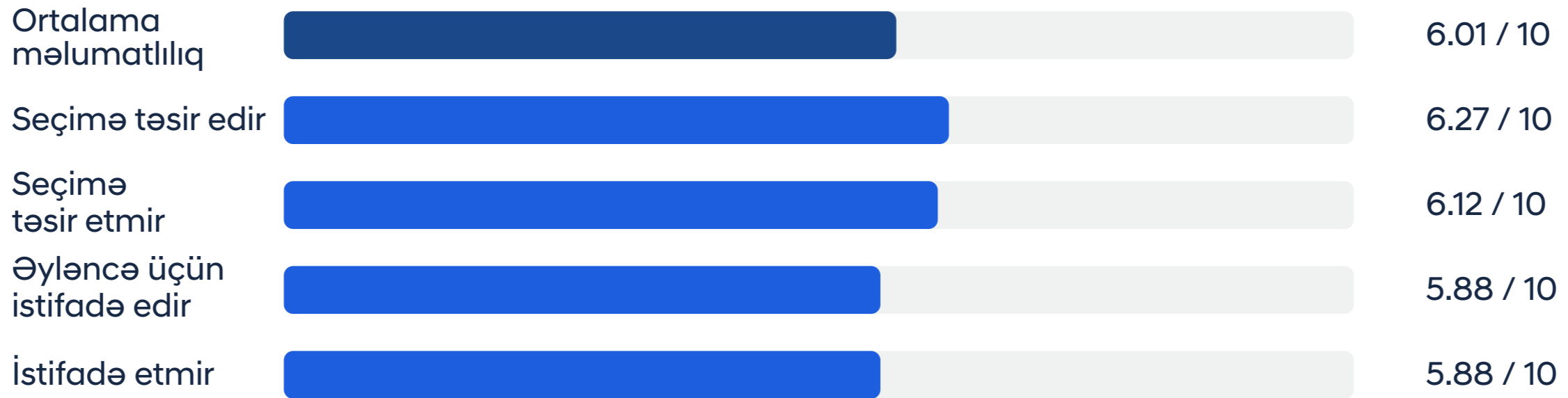
istifadə edildiyi hallarda, məlumatlılıq səviyyəsini artırmaqda effektiv ola biləcəyinə işarədir. Əksinə, bu platformaların yalnız əyləncə məqsədilə istifadə edildiyi və ya heç istifadə edilmədiyi hallarda məlumatlılıq səviyyəsi 5.88 ilə daha aşağı səviyyədə özünü göstərir. Bu da sosial şəbəkələrin istifadəsinin məqsədyönlü olub-olmamasının əhəmiyyətini vurğulayır.

Sosial şəbəkələrin məlumatlılıq səviyyəsinə **müsbət təsirinin səbəblərindən** biri onların gənclər arasında geniş yayılmış və əlçatan məlumat mənbəyi olmasıdır. Araşdırmalar göstərir ki, bu platformalar vasitəsilə şagirdlər müxtəlif peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlara, həmçinin rol modellərinin və mütəxəssislərin tövsiyələrinə daha asanlıqla çıxış əldə edə bilirlər. Lakin sosial şəbəkələrin üzərində müəyyən tənzimləyici qaydaların olması onun şagirdlər tərəfindən daha düzgün istifadəsi üçün imkanlar yarada bilər. **UNESCO**-nun təhsil üzrə direktoru Stefania Ciannini öz çıxışında təhsil resurslarının dəyişməsi üçün 4 meyarı baxıldığını bildirir: “(1) məzmunun düzgünlüyü, (2) yaş uyğunluğu, (3) pedaqoji uyğunluq və (4) mədəni və sosial uyğunluq. O qeyd edir ki, bunları yoxlamaq əsasən bir il və ya daha uzun zaman alırdı, lakin indi süni zəka alətləri cəmiyyətdə və təhsildə istifadəyə heç bir yoxlamadan keçmədən verilir.¹⁰ Süni zəka ilə əlaqədar səsləndirilən bu fikirlər sosial şəbəkənin düzgün istifadə edilməməsi ilə də uyğundur. Əldə edilən nəticələr də göstərir ki, bu platformaların nəzarətsiz və struktursuz istifadəsi ya məhdud fayda verir ya da ümumiyyətlə fayda vermir. Seçimə təsir edənlərlə bağlı göstəricinin yüksək olması isə bir daha **sosial şəbəkədən düzgün istifadənin önəmini göstərir**. Bənzər fikri OECD araşdırması da ortaya qoyaraq bildirir ki, “limitlənmiş şəkildə internet və kompüterdən istifadə şagirdlərin ümumi performansına heç istifadə etməməkdən daha yaxşı təsir edir, eyni şəkildə həddindən artıq yüksək istifadə də performansla mənfi şəkildə təsir göstərir”.¹¹

¹⁰ Giannini, S. (2024). Generation AI: Navigating the opportunities and risks of Artificial Intelligence in Education. UNESCO.
<https://www.unesco.org/en/articles/generation-ai-navigating-opportunities-and-risks-artificial-intelligence-education>

¹¹ Students, computers and learning. OECD. (2015). <https://doi.org/10.1787/9789264239555-en>

Sosial şəbəkə

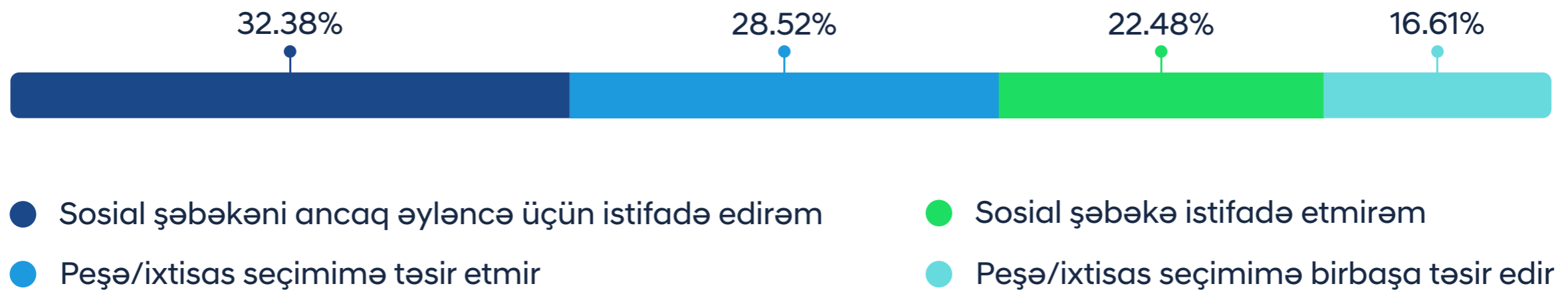
Qrafik 14. Respondentlərin sosial şəbəkənin təsiri üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Sosial şəbəkələrin şagirdlər tərəfindən istifadəsinə dair araşdırmanın nəticələri müxtəlif məqsədlər və təsirlər üzrə əhəmiyyətli fərqliliklər göstərir. Respondentlərin **32.38%**-i sosial şəbəkəni **yalnız əyləncə məqsədilə** istifadə etdiklərini bildirmişdir. Bu qrup sosial media platformalarından daha çox qeyri-peşəkar məqsədlərlə istifadə edir və məlumatların peşə seçimlərinə təsiri ilə maraqlanmır. Eyni zamanda, respondentlərin **28.52%**-i sosial şəbəkələrin **peşə və ya ixtisas seçiminə təsir etmədiyini** bəyan etmişdir ki, bu da onların digər mənbələrə üstünlük verdiyini göstərə bilər.

Maraqlıdır ki, respondentlərin **22.48%**-i sosial şəbəkə istifadə etmədiyini bildirərək rəqəmsal texnologiyalardan uzaq qaldıqlarını ifadə edib. Bu ya sosial şəbəkələrə marağın az olması, ya da ailə və cəmiyyət faktorlarının təsiri ilə bağlı ola bilər. Digər tərəfdən, yalnız **16.61%** şəxs sosial şəbəkələrin peşə və ixtisas seçimlərinə **birbaşa təsir etdiyini bildirib**. Bu qrup üçün sosial media məlumat mənbəyi rolunu oynayır. Araşdırmalar da göstərir ki, **sosial şəbəkə yeniyetmələr üçün mənfi və ya müsbət təsirlərə sahib ola bilər**.¹² Bənzər nəticələri biz sorğu iştirakçıları arasında da görə bilirik.

¹² Elwadh, Saara. (2024). The Impact of Social Media on the Decision Making of Youth: A Survey-Based Analysis. Innovative Research Thoughts. 10. 57-69. 10.36676/irt.v10.i2.08.

Sosial şəbəkənin rolu

Qrafik 15. Sosial şəbəkə istifadəsinin respondentlərin peşə/ixtisas seçiminə təsiri

Seçilən imtahan qrupları üzrə şagirdlərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin ortalama göstəriciləri qrafikdə göstərildiyi kimidir. Burada əsas diqqət edilməli məqam qrup seçimi etməyən şəxslərin peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq ortalamasının çox aşağı olmasıdır. Buradan da o nəticəyə gələ bilirik ki, peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılığın yüksək olması şagirdlərin qrup seçimlərini daha asan etməsi ilə nəticələnir.

Qruplar üzrə

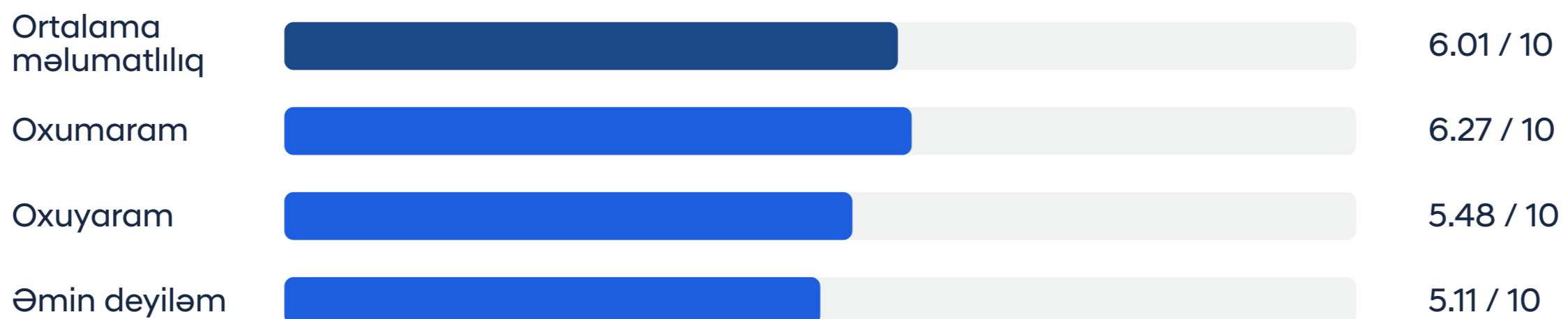

Qrafik 16. Respondentlərin qəbul imtahanı qrupları üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Şagirdlərin peşə məktəbində təhsil almaqla bağlı müsbət seçimlərinin məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı nəticələri ilə uzlaşması bu təhsil ocaqlarının perspektivinə olan inamın zəifliyinə işarə edir. Sorğu nəticələri göstərir ki, peşə məktəblərində oxumağı düşünməyən şagirdlər arasında məlumatlılıq səviyyəsi daha yüksəkdir (**6.27**), bu isə onların peşə məktəbləri haqqında məlumata sahib olduqlarını, lakin bu təhsilin

gələcək perspektivlərini təmin etməyəcəyinə inandıqlarını göstərir. Eyni zamanda, peşə məktəbində oxumaq istəyən şagirdlərin daha aşağı səviyyədə məlumatlı olmaları (5.28) onların bu qərarını məhdud məlumat əsasında vermiş ola biləcəyini göstərir. Peşə məktəbində təhsil almaqla bağlı əmin olmayan şəxslərin məlumatlılıq səviyyəsinin daha da aşağı göstəriciyə malik olması (5.11) isə ümumilikdə peşə məktəbləri ilə bağlı qeyri-müəyyən yanaşmanın geniş yayıldığını ortaya qoyur. Bu tendensiyanın səbəblərindən biri peşə təhsilinə dair cəmiyyətdəki mənfi stereotiplər və bu məktəblərin məzunlarına iş bazarında məhdud imkanların təqdim edildiyi qənaətinə gəlinməsi ola bilər. Bu nəticənin əsas izahlarından biri şagirdlər və onların ailələri tərəfindən peşə məktəblərinin akademik təhsil müəssisələri ilə müqayisədə sosial olaraq daha aşağıda görünməsidir. Əlavə olaraq isə, valideynlər ailənin mövcud sosial statusunu qorumaq və ya bu statusu üst səviyyə qaldırmaq üçün peşə təhsilinin gətirəcəyi üstünlüklərin universitet təhsili ilə müqayisədə daha aşağı olduğunu düşünür.¹³ Bu prosesin qaçınılmaz nəticəsi olaraq valideynlər uşaqlarının peşə təhsili seçimlərini dəstəkləmir, əvəzində onları mütləq şəkildə universitet təhsilinə yönləndirməyə çalışırlar.

Peşə məktəbində

Qrafik 17. Respondentlərin peşə məktəbi seçimi üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Şagirdlərin gələcəyin bacarıqları haqqında müəyyən bir fikrə sahib olub-olmaması dolayı yolla ölçülmüşdür. Şagirdlərə “**Sizcə gələcəyin uğurlu gənci hansı bacarıqlara sahib olmalıdır?**” sualı verilmiş və cavablar “texniki bacarıqlar/yumşaq bacarıqlar/fikrim yoxdur” olaraq təqdim edilmişdir. Burada sualın konkret düzgün cavabı deyil, şagirdin

¹³ Abrassart, A., & Wolter, S. C. (2020). Investigating the image deficit of vocational education and training: Occupational prestige ranking depending on the educational requirements and the skill content of occupations. *Journal of European Social Policy*, 30(2), 225-240. <https://doi.org/10.1177/0958928719855298>

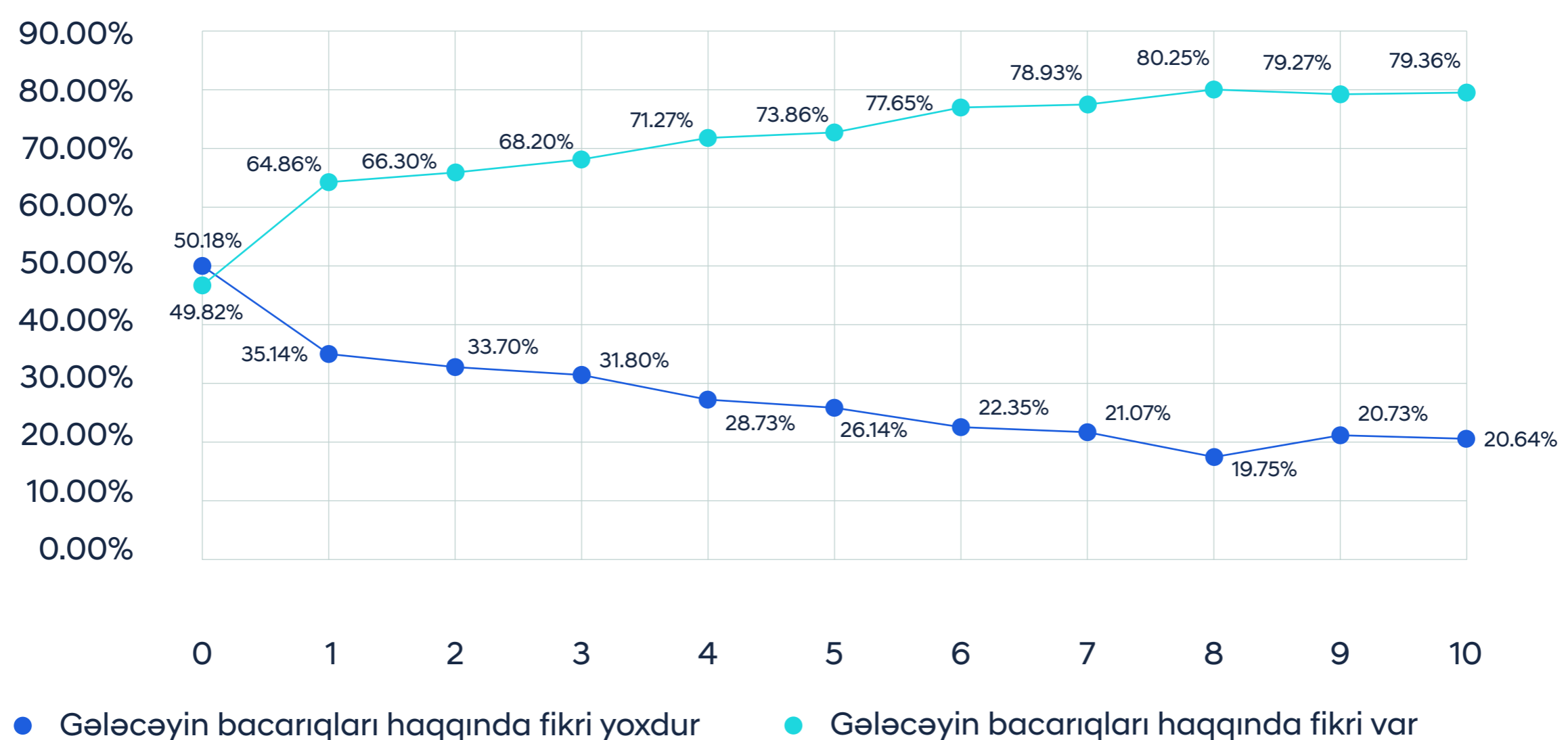
gələcəyin bacarıqları ilə bağlı hər hansı fikrinin olub-olmadığı yoxlanılmışdır. “**Texniki bacarıqlar**” və ya “**Yumşaq bacarıqlar**” cavabları “**Fikri var**”, digəri isə “**Fikri yoxdur**” olaraq kodlanmışdır. Bu nəticələri peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi ilə qarşılaşdırdıqda məlumatlılığı yüksək olan şagirdlərin əsasən fikrinin olduğu, məlumatlılığı aşağı olan şagirdlərin isə əsasən fikrinin olmadığı özünü göstərir. Bu nəticələrə daha yaxından baxaq.

Gələcəyin bacarıqları haqqında

Qrafik 18. Respondentlərin gələcəyin bacarıqları haqqında fikri olması üzrə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi

Peşə və ixtisasla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi ilə əmək bazarının gələcək tələbləri haqqında məlumatlılıq səviyyəsi arasında əlaqə **Qrafik 19**-da daha detallı göstərilmişdir. Qrafikdən də göründüyü kimi, **peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi artdıqca gələcəyin bacarıqları ilə bağlı fikri olan şagirdlərin sayı artır**, fikri olmayan şagirdlərin isə sayı azalmağa doğru gedir. Bu da bizə peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılığın gələcək əmək bazarında tələb olunan bacarıqları təyin etməkdə müsbət rol oynadığını göstərir.

Qrafik 19. Respondentlərin gələcəyin bacarıqları haqqında fikri olması üzrə məlumatlılıq səviyyəsinin dəyişim tendensiyası

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Respondentlərin ixtisas və universitet seçimləri

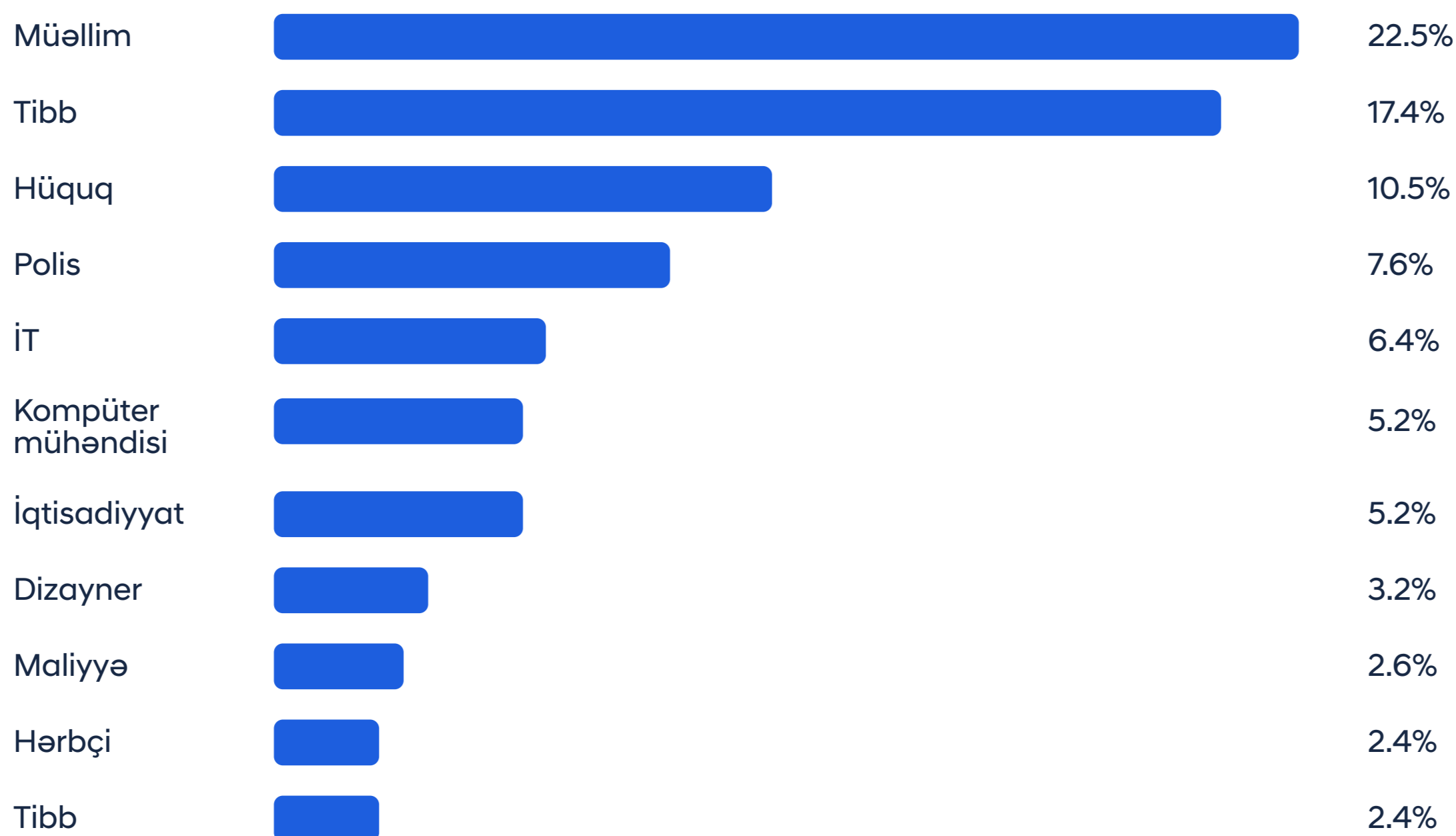
Respondentlərin ixtisas və universitet seçimləri

Seçilmiş ixtisaslar

Araşdırmanın peşə və ixtisas seçimi ilə bağlı nəticələri şagirdlərin daha çox diqqət yetirdikləri ixtisaslar və bu ixtisasların onların və ümumilikdə ölkənin gələcək əmək bazarı barədə maraqlı mənzərə yaradır. Məlumatlar göstərir ki, ən çox seçilən ixtisas **müəllimlikdir (22.5%)**, ardınca **tibb (17.4%)** və **hüquq (10.5%)** ixtisasları gəlir. Bu ixtisaslar ənənəvi olaraq cəmiyyətdə yüksək nüfuza sahib olduğundan həm sosial təsirlər, həm də iqtisadi amillər bu seçimlərə təsir edə bilər.

Daha az faizlə seçilən ixtisaslar sırasında isə **dizayner, maliyyə, hərbi və idmançı** kimi sahələr yer alır. Bu göstərir ki, şagirdlərin maraqları arasında müxtəliflik olsa da, müəyyən peşə sahələri hələ də dominantdır. Şagirdlərin seçdikləri ixtisaslar daha böyük qruplarda kateqoriyalaşdırılmış və **Qrafik 20**-də ən çox seçilən 20 ixtisasın adı verilmişdir.

Ən çox seçilmiş ixtisaslar

İxtisasların cinsə görə bölgüsü

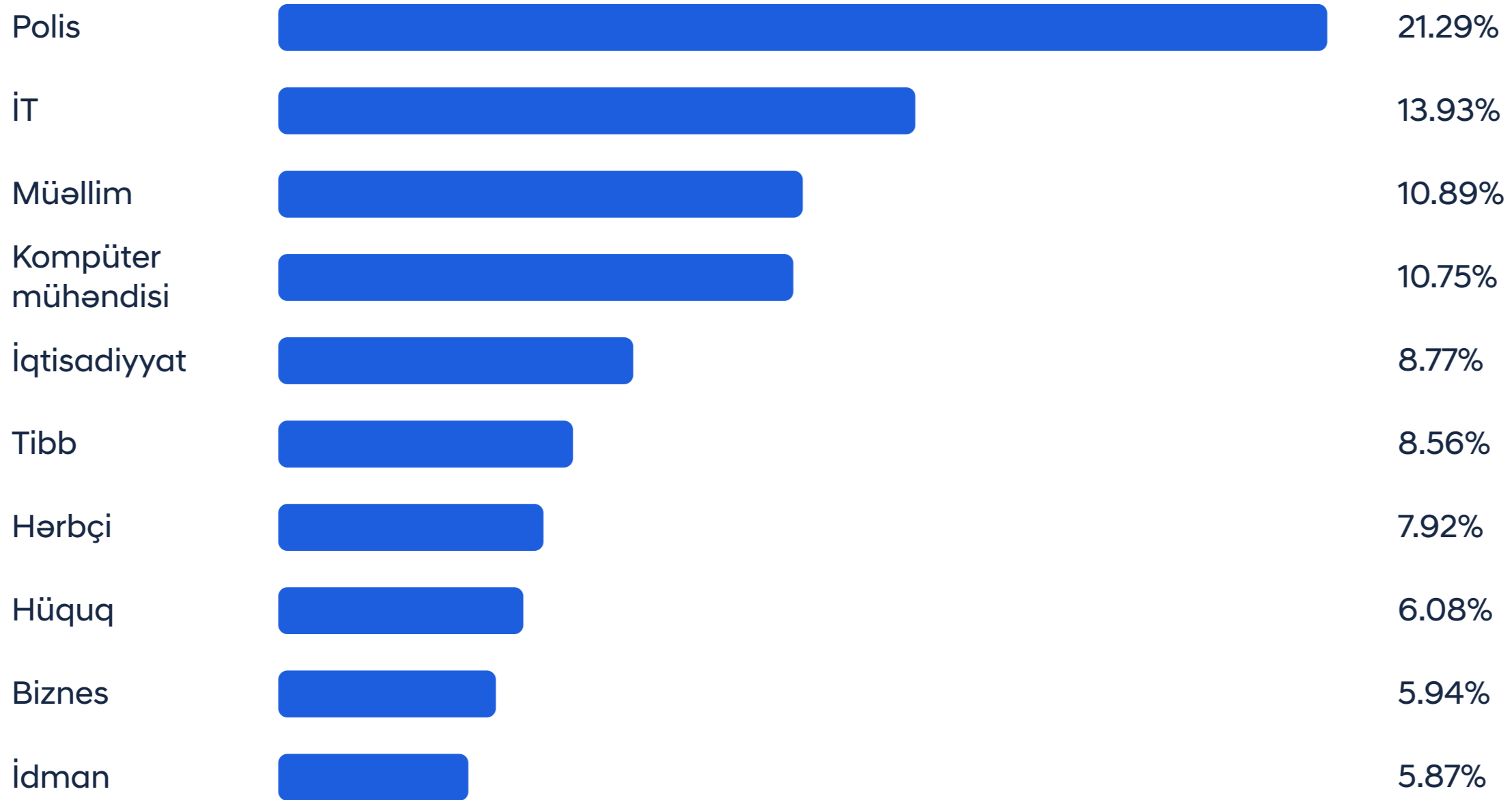
Məktəb şagirdlərinin peşə seçimi üzrə **gender fərqləri** maraqlı meyilləri ortaya çıxarır. **Kişilər arasında** ən çox seçilən peşə polis olmuşdur (**21.29%**). Bundan əlavə, texnologiya sahəsinə də maraq yüksəkdir: **İT sahəsi (13.93%)** və **kompüter mühəndisliyi (10.75%)** kişilər arasında ön plandadır. **Müəllim (10.89%)** ənənəvi seçim olaraq qalır, **iqtisadiyyat (8.77%)** və **tibb (8.56%)** kimi sahələr də diqqət çəkir. **Hərbçi (7.92%)** və **biznes (5.94%)** də kişilər arasında maraq görən digər peşələr sırasındadır.

Qadınlar arasında isə **müəllimlik** ən çox seçilən peşədir (**32.75%**), ardınca **tibb (25.27%)** ixtisası gəlir. **Hüquq** peşəsi də qadınlar arasında əhəmiyyətli yer tutur (**14.81%**). Eyni zamanda, **dizayner (4.85%)**, **tərcümə (2.48%)** və **psixoloq (2.26%)** kimi yaradıcı və humanitar sahələr də qadınlar üçün daha çox maraq doğurur. Texnologiya sahələrinə maraq nisbətən az olsa da, **İT (3.76%)** və **kompüter mühəndisliyi (3.32%)** qadınlar arasında seçilənlər sırasındadır.

Araşdırmalar göstərir ki, ixtisas seçimləri cinslər üzrə bölünməyə meyillidir və hər cins üzrə stereotipləşmiş şəkildə özünü göstərə bilir.¹⁴ Sorğunun nəticələrinə cinslər üzrə nəzər saldıqda da ən çox seçilmiş peşə və ixtisasların "**qadın işi - kişi işi**" kimi **qəliblənmiş işlər** ətrafında **formalaşdığını görə bilirik**. Bu fərqlər cəmiyyətdəki gender rollarının təsiri və stereotiplərdən qaynaqlana bilər. Məsələn, qadınlar arasında müəllimlik və tibb peşələri daha çox seçilir ki, bu da ənənəvi qayğı göstərən rollarla əlaqələndirilə bilər. Kişilər arasında isə texnologiya və təhlükəsizlik sahələrinə olan marağın çoxluğu bu sahələrin ənənəvi olaraq "kişi peşəsi" kimi qəbul edilməsinin təsirindən qaynaqlana bilər.

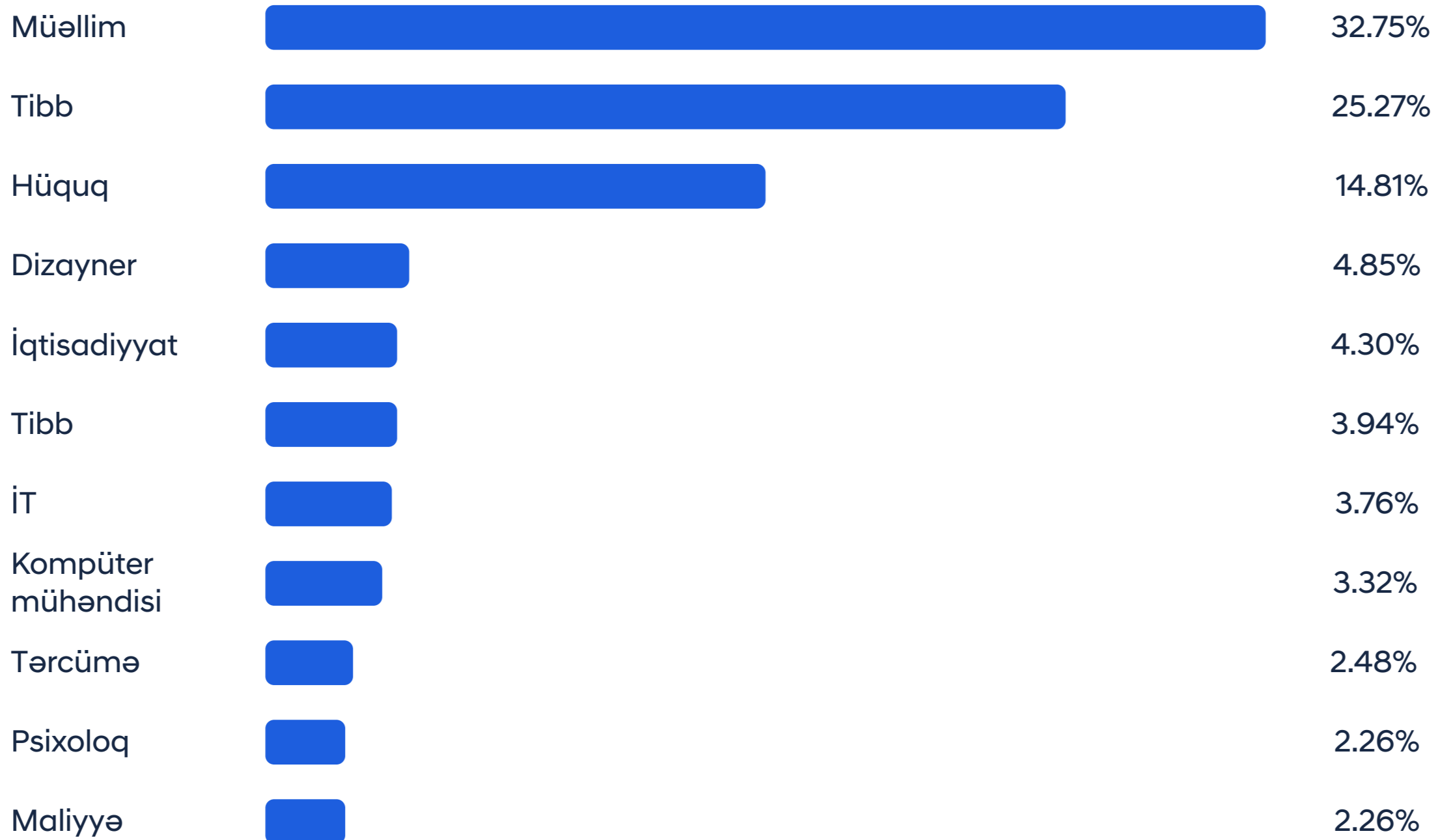
¹⁴ Trouvé-Finding, S. (2005). Teaching as a woman's job: the impact of the admission of women to elementary teaching in England and France in the late nineteenth and early twentieth centuries. *History of Education*, 34(5), 483–496. <https://doi.org/10.1080/00467600500220689>

Kişilər üzrə peşə seçimləri

Qrafik 21. Kişilərin ən çox seçdiyi ixtisaslar

Qadınlar üzrə peşə seçimləri

Qrafik 22. Qadınların ən çox seçdiyi ixtisaslar

Universitet seçimi

Bülletenin bu hissəsində şagirdlərin universitet seçimi zamanı diqqət yetirdikləri məqamlara nəzər salacağıq. Sorğunun nəticələri göstərir ki, **şagirdlər** seçim edərkən **ixtiasa (61.54%) universitetdən (38.46%) daha çox üstünlük verirlər**. Bu göstərici şagirdlərin karyera hədəflərinə uyğun olaraq konkret bir sahəyə yönəlməyə daha çox önəm verdiklərini göstərir. İxtisas seçiminin üstünlük təşkil etməsi şagirdlərin gələcək əmək bazarına uyğunlaşma və peşəkar inkişaf perspektivlərinə daha çox diqqət etdiklərinin göstəricisi kimi qəbul edilə bilər.

Digər tərəfdən, seçim zamanı universitetə **daha az üstünlük** verilməsi təhsil müəssisələrinin nüfuzu və tədris imkanlarından daha çox, şagirdlərin onlara maraqlı olan sahələrdə spesifik bacarıqlar əldə etməyə yönəlmələri ilə izah oluna bilər. Bu məlumat əslində universitetlərin tələbələri cəlb etmək üçün hansı addımları atmalı olduqları ilə bağlı onlara yol göstərə bilər. Əlavə olaraq, məktəb şagirdləri ilə işləyən karyera məsləhətçiləri də məsləhət prosesi zamanı şagirdləri daha çox ixtisas əsaslı yönləndirməyin vacibliyi nəticəsini çıxara bilər. Əgər düzgün qərarla seçilmiş ixtisas bir neçə universitetdə tədris olunursa, bu zaman artıq həmin universitetlərin təhsil və karyera imkanları araşdırılmalıdır.

Seçim edərkən öncəlik verilir..

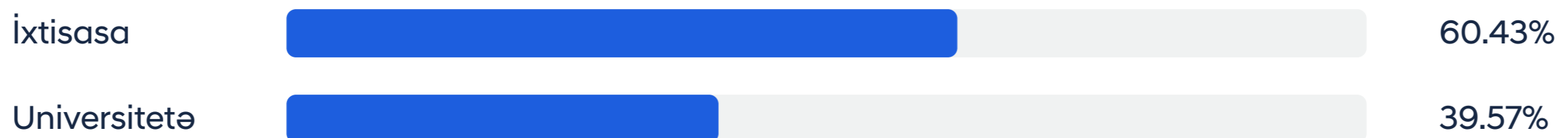

Qrafik 23. Respondentlərin seçim öncəlikləri

Bu hissədə **seçimin qruplar üzrə bölgüsü** göstərilmişdir. Qruplar üzrə bölgü də ümumi nəticəyə bənzər nəticələr göstərir və şagirdlər bu hissədə də əsasən ixtisasa görə seçim etdiklərini və universitetlərin seçim prosesində daha az önəm kəsb etdiyini vurğulayırlar.

Qruplar üzrə öncəlik

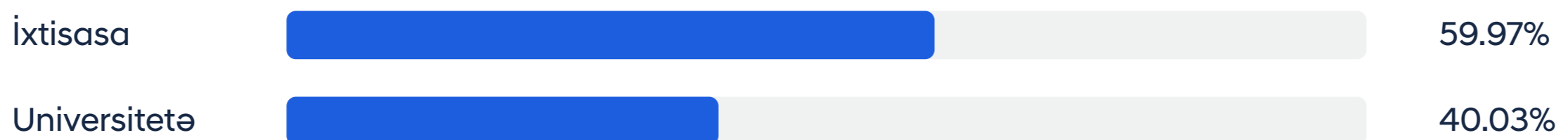
1-ci qrup

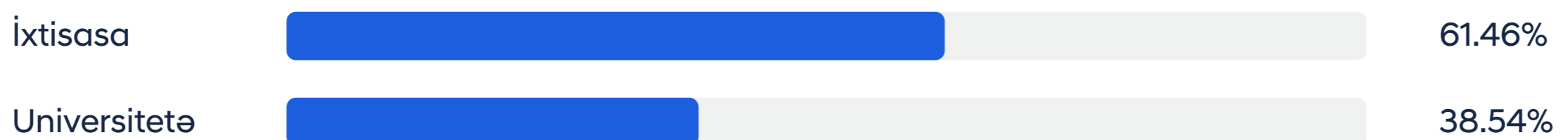
2-ci qrup

3-cü qrup

4-cü qrup

5-ci qrup

Qrafik 24. Respondentlərin qəbul imtahanı qrupları üzrə seçim öncəlikləri

Təhsilini **Azərbaycanda yoxsa ölkə xaricində** almaq istədikləri soruşularkən şagirdlərin çoxu seçimlərini Azərbaycan olaraq qeyd edir. Şagirdlərin **5-də biri** təhsilinə xaricdə davam etmək istədiyini bildirdiyi halda, **10%** isə seçiminin ailəsinə yaxın şəhərdə yerləşən universitet olacağını bildirir. Bu da özlüyündə region universitetlərinin əsas hədəf kütləsi olaraq region şagirdlərini nəzərə almalı olduğunu göstərir. Region universitetləri tələbə cəlb etmək üçün atdıqları addımlarda, ictimaiyyətlə əlaqələrində əsas hədəf kütləsi olaraq region şagirdlərini götürərsə və öz strategiyalarını ona uyğun qurarsa bu universitetlərin daha çox tələbə cəlb edəcəyini düşünmək olar.

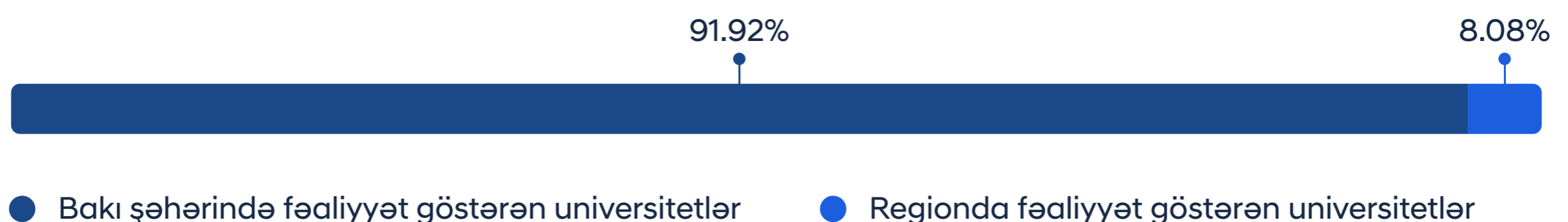
Təhsil müəssisəsi üzrə öncəlik

Qrafik 25. Respondentlərin təhsil müəssisəsi üzrə seçim öncəlikləri

Sorğunu dolduran **şagirdlərin mütləq əksəriyyəti Bakı şəhərində yerləşən universitetlərdən birində** təhsil almaq istədiyini bildirir. Sadəcə **8%** respondent təhsilini davam etdirmək üçün **region universitetlərini** seçir. Bu göstəricilər təhsil infrastrukturunu, akademik resursların daha əlçatan olması və iş imkanları ilə əlaqədar paytaxtın tələbələr üçün daha cəlbedici olduğunu göstərir. Paytaxt universitetləri həm də yüksək reytingə malik proqramlar və təcrübəli akademik heyətlə fərqlənir. Digər tərəfdən, region universitetləri üzrə aşağı göstəricilər, adətən, bu universitetlərin məhdud resursları və beynəlxalq reytingdə, eyni zamanda ölkədaxili rəqabətdə daha aşağı mövqe tutması ilə əlaqəli ola bilər.

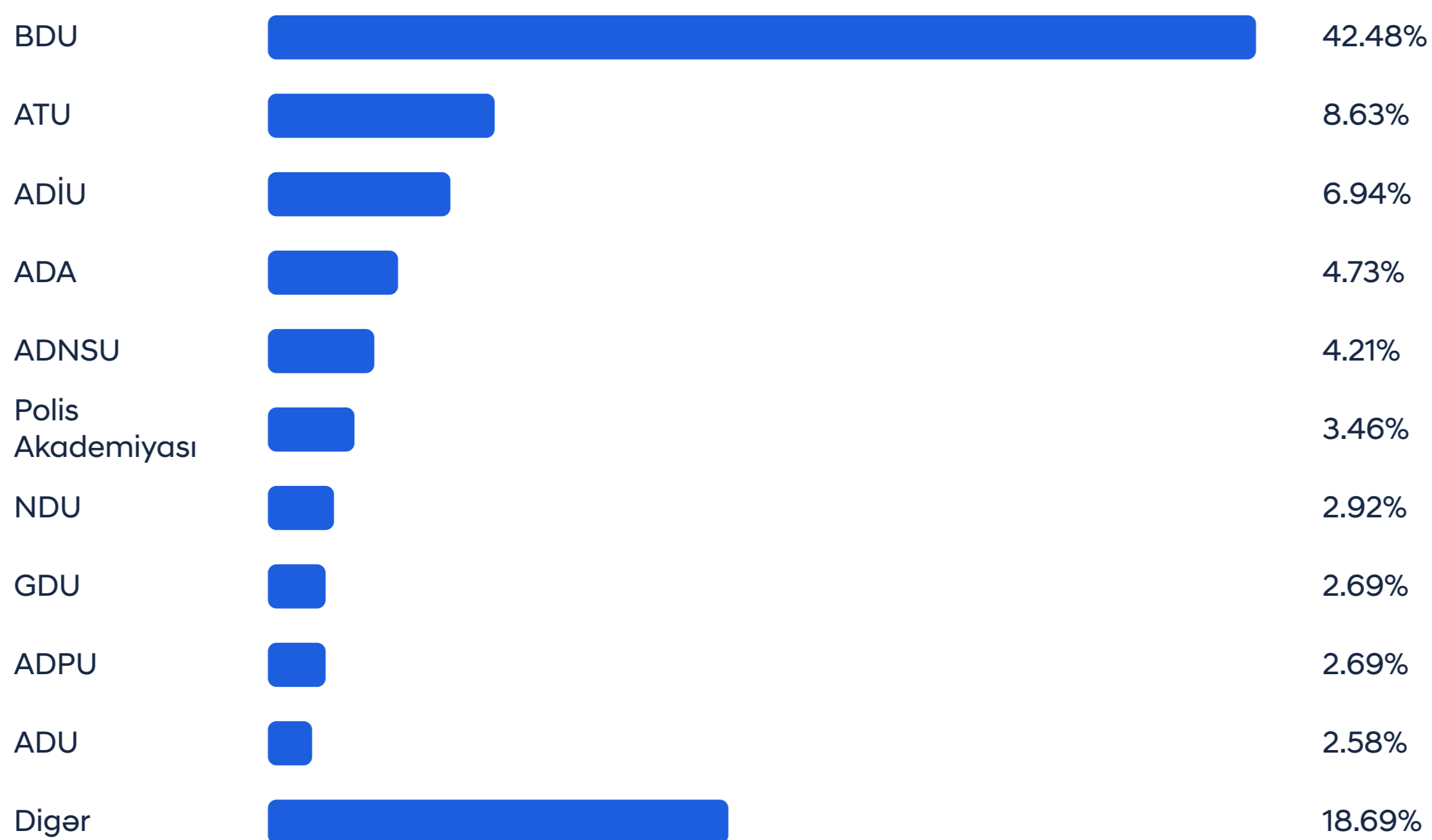
Təhsil müəssisəsinin məkanı üzrə öncəlik

Qrafik 26. Respondentlərin təhsil müəssisəsinin yerləşmə məkanı üzrə seçim öncəlikləri

Respondentlərin cavablarına əsasən ən çox seçilən universitetlərin siyahısı aşağıdakı kimi formalaşmışdır. Ən diqqət çəkən məqam **Bakı Dövlət Universitetinin açıq fərqlə** şagirdlər arasında **ən çox seçilən universitet** olmasıdır.

Ən çox seçilən universitetlər

Qrafik 27. Respondentlərin ən çox seçdiyi universitetlər

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Respondentlərin peşə təhsili ilə bağlı düşüncələri

Respondentlərin peşə təhsili ilə bağlı düşüncələri

Peşə məktəbi

Tələbələrin peşə məktəblərində təhsilini davam etdirmək istəkləri haqqında aparılan sorğunun nəticələri diqqətəlayiq tendensiyaları göstərir. Tələbələrin əksəriyyəti (**73.95%**) **peşə məktəbində təhsil almağı düşünmür**. Bunun əsas səbəbləri arasında cəmiyyətin peşə təhsilinə olan stereotipləri, bu müəssisələrin məzunlarına təklif etdiyi məhdud iş imkanları və akademik təhsilin üstünlüyünə dair ictimai rəy ola bilər. Tələbələrin **15.99%**-i peşə təhsili almaqla bağlı əmin olmadıqlarını bildirirlər. Bu göstərici bizə tələbələrin peşə təhsili haqqında məlumat çatışmazlığını və ya bu istiqamətdə qərar verməkdə tərəddüd etdiklərini göstərir. Bu göstəricilər peşə təhsili barədə **maarifləndirmənin artırılmasına ehtiyac** olduğunu bir daha vurğulayır. Tələbələrin kiçik bir hissəsi (**10%**) peşə məktəbində təhsil almaq istəyini ifadə edir. Bu, ya spesifik sahələrə maraq, ya da praktik biliklərə üstünlük verməklə əlaqədar ola bilər.

Sorğunun nəticələri göstərir ki, peşə təhsilinə dair daha çox maarifləndirmə və bu sahənin cəmiyyətdəki nüfuzunun artırılması zəruridir. Avropa ölkələrində peşə məktəblərinin iqtisadi inkişafda oynadığı mühüm rolunu nəzərə alaraq ölkəmizin də bu istiqamətdə daha sistemli işlər aparmasına ehtiyac olduğunu söyləmək mümkündür.

Peşə məktəbində təhsil almağı düşünərsiniz?

Qrafik 28. Respondentlərin təhsillərini peşə məktəbində davam etdirmək ilə bağlı fikirləri

Qrafik 29-da peşə məktəbində təhsil almaqla bağlı göstəricinin cinslər üzrə bölgüsü göstərilmişdir. Nəticələr bizə çox **yüksək fərqlər olmasa da, kişilərin peşə təhsilinə qadınlardan daha çox maraq göstərdiyini göstərir**. Bu sahədə aparılan araşdırmalar da göstərir ki, kişilərin mexaniki və əl əməyi tələb edən sahələri seçmək ehtimalı qadınlardan daha yüksəkdir və kişilər qadınlardan daha çox bu istiqamətdə aparılan siyasətdən təsirlənir.¹⁵ Bənzər nəticəni biz də aparılan araşdırmada görə bilirik. Əsas nəticə olaraq, peşə təhsili üçün aparılan təbliğ və təşviq fəaliyyətlərinin əsas hədəf kütləsi olaraq kişilərin nəzərə alınması daha yaxşı nəticələr verə bilər.

Cinslər üzrə | peşə məktəbində təhsil alarmı?

Kişi

Qadın

Qrafik 29. Cinslər üzrə respondentlərin təhsillərini peşə məktəbində davam etdirmək ilə bağlı fikirləri

Son olaraq gələcək təhsil həyatı ilə bağlı seçimlərin edilib-edilməməsi statistikasına nəzər salaq. Bu göstəricilər cinslər üzrə bölünmüşdür və ayrı-ayrılıqda təqdim olunur. Nəticələr göstərir ki, həm kişi, həm də qadın şagirdlərin əksəriyyəti peşə və ya ixtisas seçimini etmişdir, lakin qadınlar arasında **seçim faizinin daha yüksək** olduğu müşahidə edilir. Kişilər arasında **58.06%** ixtisas seçimi etdiyi halda, qadınlarda bu faiz **63.35%**-dir. Əksinə, kişilərin **32.52%**-i və qadınların **31.73%**-i hələ də qərar verməkdə çətinlik çəkdiyini bildirirlər. Bununla yanaşı, kişilərin **9.43%**-i, qadınların isə **4.92%**-i hələ də ixtisas seçimini etmədiklərini bildirir.

¹⁵ Malamud, Ofer & Pop-Eleches, Cristian. (2010). General Education versus Vocational Training: Evidence from an Economy in Transition. The Review of Economics and Statistics. 92. 43-60. 10.1162/rest.2009.11339.

İxtisas seçimi edibmi?

Kişi

Qadın

Qrafik 30. Cinslər üzrə respondentlərin ixtisas seçimi etmə göstəriciləri

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Yekun nəticələr

Yekun nəticələr

Aparılmış araşdırma şagirdlərin təhsil və **peşə seçimi ilə bağlı prioritetlərini, sosial və mədəni amillərin** seçimlərə təsirini və şagirdlərin ehtimal edilən gələcək planlarına dair mühüm məlumatları təqdim edir. Toplanmış məlumatlar əsasən peşə və ixtisaslarla bağlı məlumat seçimi, eyni zamanda məlumatlılığın bir neçə faktor üzrə qarşılıqlı müqayisəsi, ixtisas seçimi, universitetlərə maraq, sosial şəbəkələrin təsiri, peşə təhsili ilə bağlı **şagirdlərin mövqeyini və digər məlumatları özündə əks etdirir**. Tədqiqat göstərir ki, şagirdlər arasında ixtisasa görə seçim daha üstünlük təşkil edir, bu isə onların gələcək karyera perspektivlərinə daha çox diqqət yetirdiyini göstərir. Əksinə, peşə təhsilinə olan marağın az olması bu istiqamətdə **ictimai və təhsil sistemində edilməli olan dəyişiklikləri** açıq şəkildə vurğulayır.

Tədqiqatın nəticələri bəzi əsas tendensiyaları ortaya çıxarmışdır. **Qadınlar arasında ixtisas seçiminin kişilərə nisbətən daha yüksək olması**, onların peşə və karyera perspektivlərinə daha məqsədyönlü yanaşmasını göstərə bilər. Universitet seçimlərinə gəldikdə, **Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən universitetlər region universitetlərindən daha çox seçilir** ki, bu da mərkəzləşmiş təhsil infrastrukturunun üstünlüklərini göstərir. Lakin region şagirdlərinin öz regionlarında olan universitetləri seçməyə meyilli olması regionda fəaliyyət göstərən universitetlər üçün istifadə edə biləcəkləri imkanlar yaradır. Bundan əlavə, **sosial şəbəkələrin peşə və ixtisas seçimi üzərində təsiri** məhdud olsa da, bəzi şagirdlərin peşə seçimində bu amili əhəmiyyətli hesab etməsi texnologiyanın artan rolu barədə düşünməyə əsas verir. Son olaraq, peşə təhsilinə olan marağın aşağı olması isə cəmiyyətin bu təhsil pilləsinə yanaşması və mövcud təhsil modellərinin şagirdlərə kifayət qədər cəlbedici görünməməsi ilə bağlı ola bilər.

Əldə edilən nəticələrdən gələcək başqa tədqiqatlar üçün **bir neçə mühüm sual ortaya çıxır**. Bu araşdırmanın Azərbaycanın bölgələrini əhatə etdiyini, lakin paytaxtdakı məktəb şagirdlərini əhatə etmədiyini nəzərə alaraq Bakı üzrə olan nəticələrin yoxlanılması da ayrı bir araşdırmanın mövzusu ola bilər. Fərqli iqtisadi regionlar və rayonlarda şagirdlərin peşə və ixtisas seçimi haqqında məlumatlılığındakı dəyişikliyi formalaşdıran əsas səbəblər hansılardır? Ölkə ərazisində peşə və ixtisas seçimi ilə bağlı **məlumatlılıq səviyyəsi niyə 10 üzərində 6 bal nisbətindədir** və bu necə daha yaxşılaşdırıla bilər? Qadınların ixtisas seçiminə üstünlük verməsinin sosial, mədəni və psixoloji səbəbləri nədir? Region universitetlərinin az seçilməməsinin arxasında duran iqtisadi, sosial, akademik məhdudiyyətlər nələrdir və region universitetlərinin seçimini artırmaq üçün hansı addımlar atıla bilər? Sosial şəbəkələrin təhsil və peşə seçiminə təsirinin artan potensialı hansı istiqamətdə inkişaf etdirilə bilər? Həmçinin, **peşə təhsilinə olan marağın artırılması üçün hansı strategiyalar tətbiq oluna bilər?** Bu mövzular üzrə daha dərin və ətraflı tədqiqatların aparılması şagirdlərin daha yaxşı təhsil və karyera seçimləri etməsinə, təhsil sisteminin inkişafına, eləcə də əmək bazarının düzgün formalaşdırılması və gələcəkdə məşğulluğun təmin olunmasında mühüm töhfə verə biləcək amillər arasındadır.

Əsas faktlar

- 7-11-ci sinif məktəb şagirdlərinin **39%**-i hələ də ixtisas seçimi etməyib ya da seçdikləri ixtisasdan əmin deyil.
- İxtisas seçimini edə bilməyən şəxslərin **75%**-i əsas səbəb olaraq qərar verə bilmədiklərini göstəriblər.
- Şagirdlərin 31.59%-i ixtisaslarını həmin ixtisasın onlara maraqlı olduğunu düşündükləri üçün, **28.33%**-i isə **yaxşı pul qazanmaq** məqsədilə seçdiyini bildirir.
- Şagirdlərin **52.3%**-i seçim prosesində valideynlərindən dəstək aldıklarını, **30.8%**-i ixtisas seçimində heç kimdən dəstək almadıklarını, **10%**-i isə ixtisas seçimi edərkən müəllimlərinin dəstəyindən yararlandığını bildirib.
- Şagirdlərin ən çox seçdikləri qrup **29.29%** ilə **3-cü qrup**, ikinci ən çox seçdikləri qrup isə **25.73%** ilə **1-ci qrup** olmuşdur.
- Nəticələrə əsasən, Azərbaycanda peşələrlə bağlı **ortalama məlumatlılıq səviyyəsi** maksimal 10 bal üzərindən **6.01** olmuşdur.
- Məlumatlılıq səviyyəsi üzrə ortalamanın üstündə olan göstəricilərə nəzər saldıqda **6.27 bal** ilə müəllimlərin verdiyi dəstək birinci, 6.06 balla valideynlərdən alınan dəstək isə ikinci ən yüksək göstəricilər olmuşdur. Ortalamanın altında olan göstəricilərdə isə heç kimdən **dəstək almayan şagirdlər üzrə 5.94 bal, dostlar və tanışlar üzrə 5.62 bal** və **qohumların verdiyi dəstək üzrə 5.52 bal** qeydə alınmışdır.
- İxtisas seçimini etmiş şagirdlər üzrə məlumatlılıq səviyyəsi **6.65** bal ilə ən yüksək göstəriciyə sahibdirlər. Bunun əksinə, qərarsız qalan şagirdlərin göstəricisi **5.15**, heç bir seçim etməyənlərin isə **4.4** bal olaraq müəyyən edilmişdir.

- Cinslər üzrə məlumatlılıq səviyyəsi qadınlar üçün **6.07**, kişilər üçün isə **5.95** bal olaraq qeydə alınmışdır.
- Şagirdlərin məlumatlılıq səviyyəsi təhsil aldıkları sinif böyüdükcə artmaq tempini göstərir. Məntiqi olaraq, **ən yüksək nəticə 11-ci sinifdə 6.36 bal, ən aşağı nəticə isə 7-ci sinifdə 5.23 bal** olaraq qeydə alınmışdır.
- Şagirdlərin **32.38%**-i sosial şəbəkəni **yalnız əyləncə** məqsədilə istifadə etdiklərini, **28.52%**-i isə sosial şəbəkələrin peşə və ya ixtisas seçiminə **təsir etmədiyini bildirmişdir**.
- Məlumatlılıq səviyyəsi artdıqca şagirdlərin peşə təhsili almağa olan marağı azalır. **Peşə məktəbində oxumaq istəməyən şagirdlər** üzrə **6.27** bal, peşə məktəbində **oxumaq istəyən şagirdlərin** üçün **5.28** bal, **əmin olmayan** şəxslər üzrə isə **5.11** bal təşkil edir.
- **Peşə və ixtisaslarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi artdıqca** gələcəyin bacarıqları ilə bağlı fikri olan şagirdlərin sayı artır, fikri olmayan şagirdlərin isə sayı azalmağa doğru gedir.
- Nəticələr göstərir ki, ən çox seçilən ixtisas **müəllimlikdir (22.5%)**, ardınca **tibb (17.4%)** və **hüquq (10.5%)** ixtisasları gəlir.
- **Kişilər arasında** ən çox seçilən peşə **21.29%** ilə polis olmuşdur. Daha sonra isə **İT (13.93%)** və **kompüter mühəndisliyi (10.75%)** seçimləri gəlir.
- **Qadınlar arasında 32.75%** ilə **müəllimlik** ən çox seçilən peşədir, ardınca **tibb (25.27%)** və **hüquq (14.81%)** ixtisasları gəlir.
- Sorğunun nəticələri göstərir ki, şagirdlər seçim edərkən **61.54%-i ixtisasa, 38.46%-i isə universitetə** üstünlük verirlər.
- Şagirdlərin mütləq əksəriyyəti **Bakı şəhərində yerləşən universitetlərdən** birində təhsil almaq istədiyini, sadəcə **8%-i** isə təhsilini davam etdirmək üçün **region universitetlərini** seçəcəyini bildirir.

- Şagirdlərin ən çox seçdikləri universitet **42.48% ilə BDU** olmuşdur. Sonrakı pillələrdə **8.63%-lə ATU** və **6.94%-lə ADİU** olmuşdur.
- Şagirdlərin **73.95%**-i peşə məktəbində təhsil almağı düşünmədiyini, **15.99%**-i peşə təhsili almaqla bağlı əmin olmadıqlarını, **10%**-i isə peşə məktəbində təhsil almaq istədiyini bildirir.
- Kişilərin yalnız **58.06%**-i, qadınların isə **63.35%**-i artıq **peşə seçimi edib.**

Tövsiyələr

- Peşə və ixtisas seçimlərinin gələcək əmək bazarına təsirini nəzərə alaraq orta məktəb və orta-ixtisas təhsil müəssisələrində karyera savadlılığının (peşəyönümü məsləhəti) artırılmasına yönəlmiş fəaliyyətlərin sistemli və dayanıqlı şəkildə aparılması;
- Peşə və ixtisaslar barədə baza məlumatlarının dərs vəsaitlərinə daxil edilməsi;
- Peşə və ixtisaslar, eləcə də ümumi əmək bazarı savadlılığının artırılması üçün məsul və maraqlı tərəflərin iştirakı ilə davamlı təşviqat işlərinin aparılması;
- Peşə və ixtisas seçiminə müəllim və valideyn təsir faktorlarını nəzərə alaraq bu hədəf qrupuna daxil olan şəxslər ilə davamlı maarifləndirmə işlərinin təşkili və monitorinqinin aparılması;
- Ali təhsil müəssisələri tərəfindən həmin təhsil müəssisələri haqqında məlumatlılığın artırılması məqsədi ilə daxili info turların təşkili və informasiya xarakterli video çarxların çəkilməsi;
- Peşə təhsili barədə məlumatlandırma işlərinin arealının genişləndirilməsi və daha keyfiyyətli şəkildə təşkili;
- Peşə təhsili ixtisaslarının müəyyən edilməsi zamanı seçilən ixtisasların ən azı növbəti 5 ildə aktuallığının qorunmasının nəzərə alınması;
- Valideynlər tərəfindən öz övladlarının maraq və bacarıqları barədə daha dəqiq məlumatlar almaq məqsədi ilə onların karyera məsləhəti xidmətlərinə cəlb edilməsi;

- Müəllimlər tərəfindən şagirdlərdən onların gələcək peşə və ixtisas seçimləri barədə davamlı şəkildə məlumatların alınması və bu məlumatlar əsasında peşəyönümü məsləhət xidmətini aparan şəxslər ilə şagirdlərə individual yanaşmanın təmin edilməsi;
- Məsul və maraqlı qurumlar tərəfindən cəmiyyət arasında karyera məsləhəti (peşəyönümü məsləhəti) anlayışının sistemli şəkildə təşviq edilməsi;
- Şagirdlərin karyera seçimləri istiqamətinin müəyyən edilməsi üçün məktəblərdə hər il davamlı olaraq psixometrik testlərin keçirilməsi və nəticələrin təhlili üçün data baza yaradılması;
- Şagirdlərin peşə və ixtisas seçiminə əsas təsir faktorlarını nəzərə alaraq valideyn və təhsil müəssisəsi arasında rəqəmsal formada izlənmə mexanizminin yaradılması.

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhalinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

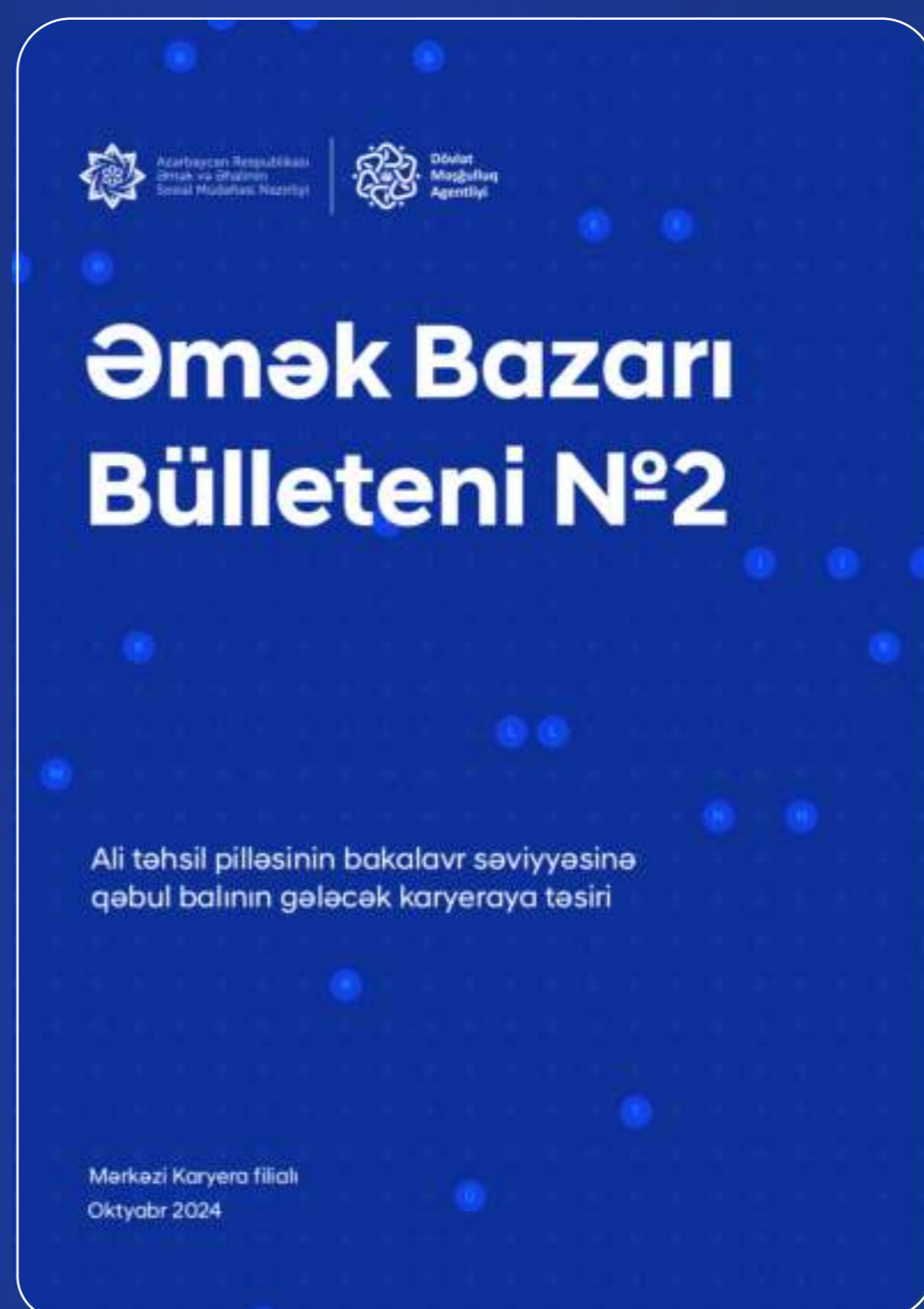

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

Əvvəlki bülletenlərimizlə də tanış olun

<https://dma.gov.az/storage/m-k-bazar-billeteni-1.pdf>

<https://dma.gov.az/storage/m-k-bazar-billeteni-2.pdf>

Mərkəzi Karyera filialı
Dekabr 2024

Azərbaycan Respublikası
Əmək və Əhəlinin
Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Dövlət
Məşğulluq
Agentliyi

QR KODU OXUT!

Əmək Bazarı Bülleteninin
qiymətləndirilməsi
sorgusunda iştirak et!

Mərkəzi Karyera filialı
Dekabr 2024